

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΣΧΟΛΙΑΣΜΕΝΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

αποσπάσματος του βιβλίου «Λες και ήταν χθες...»

του Αλέκου Σακελλάριου

της φοιτήτριας

Καλογιάννη Στυλιανής

(Α.Μ. Ξ2014134)

Διμελής Επιτροπή Εποπτείας:

Φίλιας Δημήτριος, Καθηγητής ΤΞΓΜΔ

Σαλταπήδας Χρήστος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΞΓΜΔ

Κέρκυρα, Φεβρουάριος 2024

ΣΧΟΛΙΑΣΜΕΝΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

αποσπάσματος του βιβλίου

«Λες και ήταν χθες...» του Αλέκου Σακελλάριου

Στη γιαγιά μου τη Σοφούλα...

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ...

Ένα ευχαριστώ στην οικογένειά μου, που πάντα με στηρίζει, με ενθαρρύνει και με εμπιστεύεται για κάθε στόχο με τον οποίο καταπιάνομαι.

Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή μου κο. Δημήτριο Φίλια, για την προθυμία του να με αναλάβει, καθώς και την υπομονή, την εμπιστοσύνη και την καθοδήγησή του καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας, όπως και τον καθηγητή κο. Σαλταπήδα Χρήστο, που δέχτηκε να συμμετέχει στην διμελή επιτροπή.

Τέλος, ένα ευχαριστώ στην ...Ελίνα, που άντεξε και τα κατάφερε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή και Ταυτότητα του πρωτότυπου έργου	σελ. 7
Περί ισοδυναμίας	σελ. 8
Ορισμός, Θεωρίες και Μεταφραστικές Στρατηγικές	σελ. 10
Μεθοδολογία της έρευνας	σελ. 20
Πρωτότυπο κείμενο και μετάφρασμα	σελ. 21
Σχολιασμός της μετάφρασης	σελ. 48
Συμπεράσματα	σελ. 54
Επίλογος	σελ. 55
Βιβλιογραφία	σελ. 56

ΕΙΣΑΓΩΓΗ και ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ **ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ ΕΡΓΟΥ**

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Αντικείμενο της εργασίας αποτελεί η αντίστροφη μετάφραση και ο σχολιασμός ενός αποσπάσματος από το βιβλίο του Αλέκου Σακελλάρου με τίτλο «Λες και ήταν χθες...».

Το βιβλίο εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1990 από τις εκδόσεις Σμυρنيωτάκης, με επιμέλεια της συζύγου του συγγραφέα Τίνας Σακελλάρου, ενώ μέχρι σήμερα έχει επανεκδοθεί και από τους εκδοτικούς οίκους Αλκυών και Μένανδρος. Το έργο αφορά τη ζωή και την καριέρα του κορυφαίου συγγραφέα και σκηνοθέτη και παρουσιάζει το ξεκίνημα και την πορεία του στο θέατρο και τον κινηματογράφο, ξεκινώντας από τα παιδικά του χρόνια. Οι πεντακόσιες και πλέον σελίδες του βιβλίου χωρίζονται σε περίπου εκατόν είκοσι σύντομες ιστορίες, δημιουργώντας αποσπασματικά την αυτοβιογραφία του Σακελλάρου. Χρησιμοποιεί λεξιλόγιο απλό, με έντονες επαναλήψεις, και ο λόγος είναι γεμάτος αμεσότητα και γλαφυρές περιγραφές. Η πληθώρα πολιτισμικών ενδεικτών του κειμένου επιτρέπει τη σύνθεση της εικόνας της Ελλάδας των αρχών και των μέσων του 20^{ου} αιώνα, καθώς ο συγγραφέας γεννήθηκε το 1913.

ΠΕΡΙ ΙΣΟΔΥΝΑΜΙΑΣ

Από τα χρόνια του Κικέρωνα ακόμα, που δήλωνε αρνητικός στη μετάφραση “verbum pro verbum”, φαίνεται ξεκάθαρα ότι το ζήτημα της ισοδυναμίας στη μετάφραση απασχόλησε και συνεχίζει να απασχολεί θεωρητικούς, μεταφραστές και γλωσσολόγους.

Αφήνοντας στην άκρη απόψεις σαν του P. Newmark ότι η παραγωγή ενός μεταφράσματος ισοδύναμου αποτελεί ουσιαστικά μια ουτοπία (η Νενοπούλου¹ παραθέτει τα λόγια του P. Newmark από το έργο του “Approaches to Translation” (1982) ότι “any equivalent effect is only in the imagination”), θα ξεχωρίσουμε το αιώνιο δίλημμα της «κατά λέξη» ή «κατά το πνεύμα» πιστής μετάφρασης. Καθώς όμως η γλώσσα είναι φύσει πολύπλευρη, η απόφαση αυτή καθορίζεται από κριτήρια ρευστά και υποκειμενικά που όμως δεν παύουν κάθε στιγμή να αναδεικνύουν την αλληλένδετη σχέση και την αδυναμία διαχωρισμού μορφής και σημασίας.

Στην ουσία, πρόκειται για αδιαίρετα στοιχεία του λόγου τα οποία λειτουργούν ως ολότητα για τη σημασιολογική τιμή του εκάστοτε εκφωνήματος. Η θέση αυτή υποστηρίζεται και μέσω του θεωρητικού μοντέλου του Otto Kade, ο οποίος αναγνωρίζοντας την αδιαμφισβήτητη πολυσημία του γλωσσικού σημείου και έχοντας ως σταθερά το περιεχόμενο, προτείνει ένα σύστημα ισοδυναμιών, διακρίνοντάς τες σε πλήρη, εν δυνάμει, κατά προσέγγιση και μηδενική², περιπτώσεις των οποίων θα γίνουν αντιληπτές στις επόμενες σελίδες της παρούσας εργασίας.

Η κοινή διαπίστωση ότι «η μετάφραση δεν είναι ταυτόσημη με το πρωτότυπο και δεν είναι το πρωτότυπο»³ αναλύεται εκτενώς και από την

¹ Νενοπούλου, 2001, σ.35

² Νενοπούλου, 2001, σ.41

³ Νενοπούλου, 2001, σ.39

Kirsten Malmkjær⁴ που υπογραμμίζει ότι ακόμα και αν πολλοί μεταφραστές κληθούν να μεταφράσουν το ίδιο κείμενο, είναι εξαιρετικά απίθανο να παραχθεί το ίδιο μετάφρασμα έστω και από δύο.

Λαμβάνοντας, εν κατακλείδι, υπ' όψιν τη συνθετότητα του εγχειρήματος της μετάφρασης και προσπαθώντας να ισορροπήσουμε μεταξύ της φορμαλιστικής ισοδυναμίας και των *belles infidèles*, με σεβασμό στο πρωτότυπο και με στόχο πάντα την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα του μεταφράσματος, παρατίθεται στις ακόλουθες σελίδες η δική μου μεταφραστική πρόταση για τέσσερις ιστορίες από το βιβλίο «Λες και ήταν χθες...» του Αλέκου Σακελλάριου.

⁴ Malmkjær, 2005, σ.64

ΟΡΙΣΜΟΣ, ΘΕΩΡΙΕΣ

ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ

Η μετάφραση ενός κειμένου αποτελεί αναμφισβήτητα ένα εγχείρημα απαιτητικό, μια πραγματική πρόκληση ανάμεσα σε δεκάδες επιλογές και ερμηνείες που μπορεί να κάνει κάθε μεταφραστής, προκειμένου να καταστήσει το μετάφρασμα του αρτιότερο μέσα στα πλαίσια μιας πολιτισμικής διαπραγμάτευσης. Η πρόκληση αυτή γίνεται μάλιστα εντονότερη όταν στη θέση του πρωτοτύπου συναντάται ένα λογοτεχνικό έργο, είδος που απαιτεί ιδιαίτερες δεξιότητες καθώς ο μεταφραστής καλείται να προβεί σε μια σειρά επιλογών ανάλογα με το ύφος και το περιεχόμενο του κειμένου, που ανταποκρίνονται όχι μόνο στις γλωσσικές, αλλά και στις πραγματολογικές και λειτουργικές παραμέτρους του.

Τα λεπτά αυτά σημεία οδηγούν τους ερευνητές και τους μεταφραστές στο συμπέρασμα ότι πρέπει να ξεπεράσουν τα όρια της Επιστήμης της Μετάφρασης και να τη συνδέσουν με άλλες, όπως η Πραγματολογία και η Εθνοσημασιολογία, δικαιώνοντας τα λόγια του Wolfram Wilss που θεωρεί ότι «η μετάφραση απαιτεί μια διαγλωσσική υπερδεξιότητα».⁵ Το να οριστεί η Πραγματολογία ως «η μελέτη της χρήσης της γλώσσας» θα ήταν ασαφές χωρίς να γίνει αναφορά στην πρωταρχική έννοια των γλωσσικών πράξεων και των επιμέρους εκφωνημάτων μέσω των οποίων εκφράζεται ο καθένας μέσα σε συγκεκριμένες χωροχρονικές συνθήκες επικοινωνίας. Αυτή η περιστασιακή σημασία του εκφωνήματος μεταμορφώνει τον μεταφραστή παράλληλα σε ένα εθνογράφο-μελετητή που πρέπει, όχι απλά να κατανοήσει τα πολιτισμικά δεδομένα και τους κώδικες συμπεριφοράς των μελών του πολιτισμού-πηγή, αλλά και να κατορθώσει να αποδώσει στο μετάφρασμά του την ουσία του συγκεκριμένου πολιτισμικού συστήματος.⁶ Η ικανότητά του να κάνει κατάλληλες και εύστοχες ανά περίπτωση επιλογές αποτελεί μέσο που

⁵ Wilss στην Τσίγκου, 2011, σ.23

⁶ Τσιτσιπής, 2001, σ.37

προωθεί την ετερότητα αφού -έχοντας πλέον αποβάλλει τις εθνοκεντρικές του αντιλήψεις- τον καθιστά διαπολιτισμικό μεσολαβητή.

Ακόμα και σήμερα που το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και η διαπολιτισμικότητα αποτελούν τις αιτίες που πολλές κοινότητες μοιράζονται κοινές συνήθειες, αξίες και αντικείμενα, η προσέγγιση της πολιτισμικής πραγματικότητας και η μεταφορά της σε μια άλλη γλώσσα συνεχίζει να αποτελεί σημαντική πηγή προβλημάτων και δυσκολιών κατά τη μεταφραστική διαδικασία, ακόμα και μεταξύ πολιτισμών με φαινομενικά μικρές αποκλίσεις.⁷ Η στενή αυτή σχέση αλληλεξάρτησης γλώσσας και πολιτισμού δεν πρέπει να αποθαρρύνει πάραυτα τους μεταφραστές καθώς με το έργο τους δεν μεταδίδουν απλά κουλτούρα και γνώση, αλλά ταυτόχρονα προωθούν την αλληλοκατανόηση και τη συνεργασία μεταξύ διαφορετικών εθνών και προσφέρουν πληροφορίες σχετικά με τις γλώσσες, τις λογοτεχνίες και τους πολιτισμούς.⁸ Τη θέση αυτή εκφράζει και η Νενοπούλου λέγοντας για τη μετάφραση πως «[...] πρόκειται για τη μετάδοση ενός μηνύματος, μιας πληροφορίας, ενός *savoir* στους ομιλητές διαφορετικών γλωσσών· πρόκειται για μια σύνθετη ικανότητα που συγκεντρώνει *savoir faire* γλωσσικό, πραγματολογικό, αναφορικό και πολιτισμικό».⁹

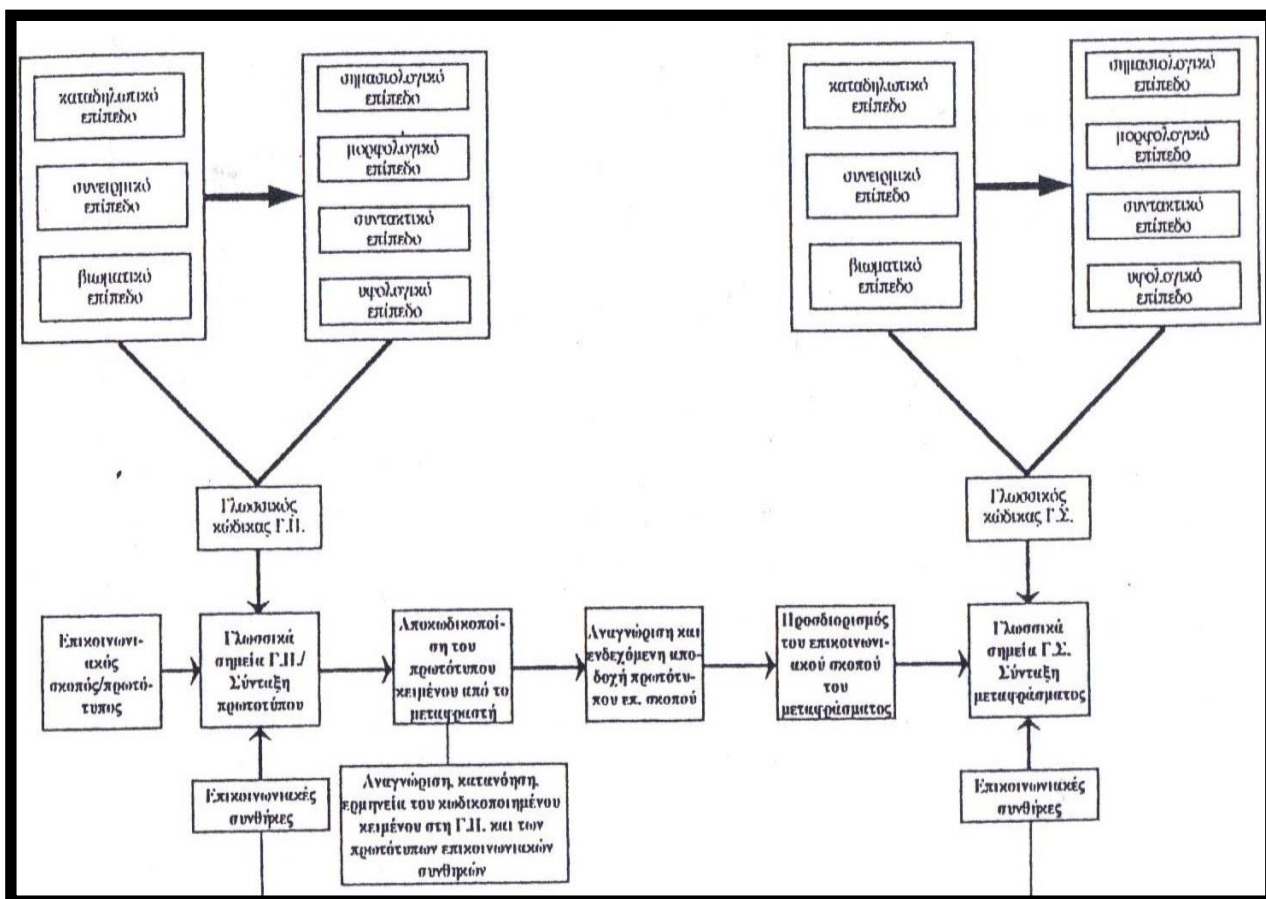
Το παρακάτω σχήμα από το βιβλίο «Γλωσσολογική Προσέγγιση στη Θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφρασης» των Μπατσαλιά-Σελλά¹⁰ παρουσιάζει την πορεία που ακολουθεί ο μεταφραστής μέχρι τη σύνθεση του κειμένου-στόχος και το συνδυασμό των παραμέτρων όσον αφορά την πραγματολογική διάσταση της επικοινωνίας κατά τη μεταφραστική διαδικασία:

⁷ Γραμμενίδης, 2009, σ.13

⁸ Γραμμενίδης, 2009, σ.54

⁹ Νενοπούλου στην Τσίγκου, 2011, σ.25

¹⁰ Μπατσαλιά-Σελλά, 1997, σ.201

Σαφώς, η μέθοδος που ακολουθεί ο μεταφραστής για την απόδοση του μεταφράσματος δεν μπορεί να οριστεί με βάση ένα σύνολο προκαθορισμένων κανόνων: η παραγωγή ενός κειμένου-στόχος το οποίο να δείχνει σαν να γράφτηκε απευθείας στη γλώσσα-στόχος και η αποτύπωση της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας, βασίζεται στις επιτυχημένες (ή μη) επιλογές του μεταφραστή στο επίπεδο μικροδομής και μακροδομής της γλώσσας. Συγκεκριμένα, οι μικροδομικές μονάδες σχετίζονται με το λεξιλόγιο και τις έννοιες που αφορούν την εξωγλωσσική πραγματικότητα (π.χ. θεσμοί και όψεις της καθημερινότητας) ενώ οι μακροδομικές μονάδες σχετίζονται με τις συμβάσεις γραφής διαφόρων ειδών κειμένων καθώς και τις πραγματολογικές παραμέτρους της επικοινωνίας (π.χ. γλωσσικές πράξεις).¹¹ Δεν αρκεί συνεπώς ο μεταφραστής να είναι γνώστης της γλώσσας, αλλά οφείλει να είναι εξοικειωμένος και με τα ήθη, τα έθιμα και τις πολιτισμικές συνήθειες αυτών που μιλούν τη γλώσσα-πηγή και τη γλώσσα-στόχος, καθώς αυτά θα

¹¹ Γραμμενίδης, 2009, σ.105

καθορίσουν ποικίλες πτυχές του ενεργήματός του.¹² Βέβαια, η πιστότητα σε μια κουλτούρα είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα με τα οποία σχετίζεται η μετάφραση λογοτεχνικών έργων, καθώς θέτει το εξής δίλημμα: είτε ο μεταφραστής θα μείνει πιστός στη μετάφραση των πολιτισμικών στοιχείων του κειμένου-πηγή, δημιουργώντας ένα κείμενο αυθεντικό αλλά πιθανόν δυσνόητο για κάποιον που αγνοεί την κουλτούρα του συγγραφέα, είτε θα κάνει τις απαραίτητες πολιτισμικές τροποποιήσεις ώστε το μετάφρασμα να είναι πιο ευανάγνωστο, γεγονός που θα αλλοιώσει αναπόφευκτα τη φύση του πρωτοτύπου. Για παράδειγμα, σε ένα μυθιστόρημα τα ονόματα πρέπει αφενός να διατηρούν τον εξωτισμό που φέρουν από το πρωτότυπο αλλά παράλληλα να βοηθούν τον συνειρμό των αναγνωστών σε περίπτωση που κρύβουν κάποια δευτερεύουσα σημασία.¹³ Το ζήτημα αυτό δίνει την ευκαιρία να γίνει αναφορά στους όρους ξενίκευση (foreignization) και οικείωση (domestication) που είναι βασικοί στην οπτική του κάθε μεταφραστή.

Για αυτές τις δύο μεταφραστικές στρατηγικές κάνει λόγο ο Venuti και ο Schleiermacher¹⁴ εξηγώντας ότι η ξενίκευση, η οποία στοχεύει στη διατήρηση όλων των πολιτισμικών στοιχείων και συνεπώς την αίσθηση του «ξένου», είναι λιγότερο φιλική προς τον αναγνώστη καθώς κάνει αισθητές τις γλωσσικές και πολιτισμικές διαφορές. Αντιθέτως, η μέθοδος της οικείωσης, που φέρνει το μετάφρασμα πιο κοντά στους αναγνώστες προσαρμόζοντας ή αφαιρώντας πολλά ξενικά στοιχεία,¹⁵ τους δίνει την αίσθηση ότι το κείμενο δεν αποτελεί μετάφραση αλλά είναι πρωτότυπο της γλώσσας-στόχος.¹⁶ Παρότι ο Schleiermacher αρνείται τη συνύπαρξη των δύο μεθόδων, αυτό είναι γεγονός που συμβαίνει σπάνια, καθώς οι μεταφραστές προσαρμόζουν τις επιλογές τους ανάλογα με τις προτιμήσεις τους αλλά και τις ανάγκες που επιβάλλουν τα

¹² Γραμμενίδης, 2009, σ.13

¹³ Barthélémy, 2012, σ.3

¹⁴ Αναφέρει χαρακτηριστικά: "Either the translator leaves the writer alone as much as possible and moves the reader toward the writer, or he leaves the reader alone as much as possible and moves the writer toward the reader." Olexová, 2009, σ.17

¹⁵ Jaleniauskienė, Čičelytė, 2009, σ.32

¹⁶ Olexová, 2009, σσ.17-18

κείμενά τους. Η ανάλυση που ακολουθεί παρακάτω επικεντρώνεται στους πολιτισμικούς ενδείκτες που σκόπιμα ή ακούσια περιλαμβάνονται σε κάθε λογοτεχνικό έργο και συνοδεύεται από τις διαφορετικές μεταφραστικές στρατηγικές που προτάθηκαν κατά καιρούς από θεωρητικούς, με σκοπό την εξεύρεση της καταλληλότερης κατά περίπτωση επιλογής, καθώς η διαχείριση των στοιχείων αυτών επηρεάζει τη συνολική εντύπωση της μετάφρασης.

Ξεκινώντας με την πρόταση του Göte **Klingberg**, ο μεταφραστής πρέπει να σέβεται τις νόρμες της γλώσσας και του λογοτεχνικού συστήματος του πολιτισμού-πηγή και να υποστηρίζει τις πολιτισμικές προσαρμογές μόνο όταν αυτές είναι απαραίτητες. Διακρίνει πολλές κατηγορίες (όπως π.χ. τα ονόματα, τα ήθη και οι συνήθειες, τα σκεύη, η χλωρίδα και η πανίδα, οι μονάδες μέτρησης κλπ.) και προτείνει εννιά στρατηγικές που αφορούν τέτοιου είδους πολιτισμικές προσαρμογές, οι οποίες παρουσιάζονται παρακάτω:¹⁷

	ΓΑΛΛΙΚΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΑ
1	Insertion d'une explication	Εισαγωγή επεξήγησης
2	Dire la même chose avec d'autres mots	Έκφραση του ίδιου νοήματος με άλλες λέξεις
3	Paraphrase	Παράφραση
4	Ajout d'une note au bas de la page	Προσθήκη σημείωσης στο κάτω μέρος της σελίδας
5	Substitution ou équivalent du texte cible	Αντικατάσταση ή ισοδύναμο του κειμένου-στόχος
6	Substitution ou terme approximatif du texte cible	Αντικατάσταση ή παραπλήσιος όρος του κειμένου-στόχος
7	Simplification	Απλοποίηση
8	Omission	Παράλειψη

¹⁷ Barthélémy, 2012, σ.15

9	Localisation	Τοπική προσαρμογή
---	--------------	-------------------

Για την περίπτωση των πολιτισμικών ενδεικτών, η **Davies** διαχωρίζει τις εξής εφτά στρατηγικές:

	ΑΓΓΛΙΚΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ¹
1	Preservation	Διατήρηση	Μεταφορά του όρου στο κείμενο-πηγή χωρίς καμία αλλαγή ή επεξήγηση.
2	Addition	Προσθήκη	Ο όρος του πρωτοτύπου διατηρείται αλλά ο μεταφραστής προσθέτει συμπληρωματικές πληροφορίες που κρίνονται απαραίτητες, είτε ενσωματώνοντάς τις στο κείμενο, είτε σε εισαγωγή ή υποσημειώσεις.
3	Omission	Παράλειψη	Ο μεταφραστής προτιμάει να παραλείψει όρους που θα προκαλέσουν σύγχυση στους αναγνώστες του κειμένου-στόχος.
4	Globalization	Διεθνοποίηση	Αντικατάσταση πολιτισμικών αναφορών με πιο ουδέτερες ή γενικές. Η στρατηγική αυτή σχετίζεται με τον όρο domestication (οικείωση) που αναλύθηκε νωρίτερα.
5	Localization	Τοπική προσαρμογή	Μετατροπή πολιτισμικών αναφορών σε ενδείκτες του πολιτισμού-στόχος ώστε το κείμενο να παραμείνει εντός της κουλτούρας του αναγνώστη.

6	Transformation	Μετατροπή	Μετατροπή του πρωτοτύπου με απόφαση του μεταφραστή ή του εκδότη ανάλογα με τις προτιμήσεις και τις ικανότητες του κοινού τους.
7	Creation	Δημιουργία	Δημιουργία ενός πολιτισμικού ενδείκτη που είναι εντελώς διαφορετικός στο κείμενο-πηγή ή ακόμα και απών.

Η επόμενη θεωρία στην οποία θα γίνει αναφορά είναι αυτή του Diederik **Grit**,¹⁸ που συνδέει τα realia με έννοιες ιστορικές, θεσμικές, γεωγραφικές και κοινωνικο-πολιτισμικές κ.α. και εξηγεί ότι ο τρόπος που αποδίδονται εξαρτάται από τρεις παράγοντες: τον τύπο του κειμένου (λογοτεχνικό, δημοσιογραφικό κλπ.), τον σκοπό του (να πληροφορήσει, να περιγράψει κλπ.) και το κοινό-στόχος (αν δηλαδή έχει πρότερες γνώσεις πάνω στο θέμα). Οι στρατηγικές που προτείνει, οι οποίες μπορούν σαφώς να εφαρμοστούν συνδυαστικά από το μεταφραστή, συνοψίζονται ως εξής:

- 1) Le maintien
- 2) Le calque
- 3) L'approche
- 4) La description ou définition dans la langue cible
- 5) La traduction fondamentale
- 6) L'adaptation
- 7) L'omission

Όπως είναι εμφανές, ορισμένοι όροι είναι κοινοί ακόμα και στις τρεις προαναφερθείσες θεωρίες, γεγονός που αποδεικνύει ότι θεωρητικοί και μεταφραστές αντιμετωπίζουν παρόμοιες δυσκολίες και αναπτύσσουν την αντίστοιχη προβληματική όσον αφορά τις κατάλληλες επιλογές κατά τη μεταφραστική διαδικασία. Πρέπει φυσικά να σημειωθεί ότι οι πολιτισμικές

¹⁸ Barthélémy, 2012, σσ.32-35

προσαρμογές γίνονται εύκολα κατανοητές στην περίπτωση της συγκριτικής μελέτης πρωτοτύπου και μεταφράσματος, διαδικασία με την οποία δεν ασχολείται ποτέ ο κοινός αναγνώστης. Αντιθέτως, πολλές προσαρμογές δεν γίνονται ποτέ αντιληπτές, είτε γιατί συχνά δεν έχει διαβάσει το κείμενο-πηγή, είτε γιατί είναι πιθανόν να μη γνωρίζει επαρκώς ή και καθόλου τη γλώσσα-πηγή.

Τέλος, θα γίνει αναφορά στις θέσεις του μεταφρασεολόγου Antoine **Berman**, ο οποίος ανέπτυξε τον προβληματισμό του σχετικά με την εθνοκεντρική και την κατά γράμμα μετάφραση. Στην περίπτωση της πρώτης, το κείμενο-στόχος πρέπει να δίνει την εντύπωση ότι γράφτηκε απευθείας στη γλώσσα υποδοχής. Ιδιαίτερη σημασία έχει η εισαγωγή και η αφομοίωση του ξένου νοήματος στην γλώσσα-στόχος και, κατά συνέπεια, οτιδήποτε διαφορετικό πρέπει να αποβάλει την ξενική του προέλευση. Ο Berman δεν είναι υπέρ αυτής της συστηματικής άρνησης της ξενικότητας και της εξάλειψης της ετερότητας καθώς, με πρόσχημα τη μεταδοτικότητα, εισάγεται έμμεσα η έννοια της γλωσσικής ανωτερότητας και της πολιτισμικής υπεροχής. Εν αντιθέσει, στην περίπτωση της κατά γράμμα μετάφρασης -η οποία δεν πρέπει να συγχέεται σαφώς με την κατά λέξη μετάφραση, υπάρχει αναγνώριση και αποδοχή της διαφορετικότητας του «άλλου». Ο μεταφραστής αποτυπώνει με πιστότητα και ακρίβεια τη λογοτεχνικότητα του κειμένου, διατηρώντας τη σχέση που υπάρχει μεταξύ γράμματος και νοήματος, και με τον τρόπο αυτό προσπαθεί να αναπαραγάγει τη λογική που διέπει την οργάνωση του πρωτοτύπου.¹⁹

Εκ των πραγμάτων, η υιοθέτηση μεθόδων που προϋποθέτουν η μία τον αποκλεισμό της άλλης (π.χ. ξενίκευση ή οικείωση, εθνοκεντρική ή κατά γράμμα μετάφραση) δείχνει ακραία, καθώς μοιραία δεν μπορεί να υπάρξει μόνο μια τεχνική που θα αποτυπώσει την πληθώρα όλων αυτών των πολιτισμικά φορτισμένων γλωσσικών στοιχείων. Όπως άλλωστε αναφέρει και ο Mounin,²⁰ «στο εσωτερικό ενός πολιτισμού συνυπάρχουν πολλοί υλικοί

¹⁹ Γραμμενίδης, 2009, σσ.118-122

²⁰ Mounin στον Γραμμενίδη, 2009, σ.134

πολιτισμικοί κόσμοι, οι οποίοι δεν ταυτίζονται μεταξύ τους και επομένως δεν μεταφράζονται επακριβώς». Η σκέψη αυτή οδήγησε τον Berman να μιλήσει για **παραμορφωτικές τάσεις**,²¹ μερικές από τις οποίες βρίσκουν εφαρμογή και στο παρόν πρακτικό μέρος της εργασίας, το σύνολο των οποίων παρουσιάζεται επιγραμματικά στην επόμενη σελίδα συνοδευόμενο από την ελληνική του απόδοση:

ΟΙ 12 ΠΑΡΑΜΟΡΦΩΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ BERMAN		
	ΑΓΓΛΙΚΑ	ΕΛΛΗΝΙΚΑ (ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΓΓ. ΦΙΛΙΠΠΑΤΟΥ)
1	Rationalization	Εκλογίκευση
2	Clarification	Διασαφήνιση
3	Expansion	Επιμήκυνση
4	Ennoblement	Εξευγενισμός
5	Qualitative impoverishment	Ποιοτική εκπτώχευση
6	Quantitative impoverishment	Ποσοτική εκπτώχευση
7	The destruction of rhythms	Καταστροφή των ρυθμών
8	The destruction of underlying networks of signification	Καταστροφή των λανθανόντων σημασιολογικών δικτύων
9	The destruction of linguistic patternings	Καταστροφή των γλωσσικών συστηματοποιήσεων
10	The destruction of vernacular networks or their exoticization	Καταστροφή ή εξωτικοποίηση των δικτύων των τοπικών ιδιωμάτων
11	The destruction of expressions and idioms	Καταστροφή των εκφράσεων και των ιδιωματισμών
12	The effacement of the superimposition of languages	Εξάλειψη των επάλληλων γλωσσικών στρωμάτων

²¹ Munday, 2001, σσ.150-151 και σε μετάφραση Φιλιππάτου, 2002, σσ.241-243

Από την αναφορά και την ανάλυση αυτών των τεχνικών και των μεταφραστικών στρατηγικών, γίνεται σαφές ότι ο στόχος είναι να βοηθήσουν το μεταφραστή να έχει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της προσαρμογής που πρόκειται να κάνει στο κείμενο-πηγή ώστε το μετάφρασμά του να δείχνει αυθεντικό και να είναι κυρίως επικοινωνιακό, δεδομένου ότι ο μεταφραστής - όπως επισημαίνει και ο Vermeer- δεν πρέπει να είναι μόνο “plurilingual” αλλά και “pluricultural”.²²

²² McAlester, 1992, σ.291

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας πάνω σε ένα έργο με παρουσία μιας πληθώρας πολιτισμικών ενδεικτών παρουσιάζει εκ φύσεως ιδιαίτερη δυσκολία για την απόδοση σε μια άλλη γλώσσα. Για το λόγο αυτό, μελετήθηκαν αρκετές προσεγγίσεις θεωρητικών που προσπαθούν να προσφέρουν στους μεταφραστές λύσεις για να αποδώσουν ένα ισοδύναμο κείμενο-στόχος, όχι απλά σε επίπεδο λεξιλογικών επιλογών, αλλά και στον τόνο, τη μουσικότητα, την ατμόσφαιρα της εποχής, τα επίπεδα ανάγνωσης αλλά και τη γενικότερη αισθητική του κάθε λογοτεχνικού έργου.

Η μελέτη και τα συμπεράσματα αυτής της εργασίας βασίστηκαν σε μια μεθοδολογική πορεία, η οποία μπορεί να συνοψιστεί στα παρακάτω βήματα:

- 1) Διαδικασία συλλογής των δεδομένων
- 2) Ενδελεχής ανάγνωση του πρωτότυπου βιβλίου και επιλογή των αποσπασμάτων προς μετάφραση.
- 3) Επισημάνση των σημείων που παρουσιάζουν πραγματολογικό ενδιαφέρον και πιθανότατα παρουσιάζουν μεταφραστικές δυσκολίες
- 4) Μετάφραση του ελληνικού κειμένου προς τη γαλλική γλώσσα και αναζήτηση των σημείων που παρουσιάζουν μεταφραστικό ενδιαφέρον και στα οποία θα επικεντρωθεί η έρευνα
- 5) Ανάλυση των στοιχείων που επισημάνθηκαν με βάση τις στρατηγικές που μελετήθηκαν
- 6) Εξαγωγή τελικών συμπερασμάτων

Στις επόμενες σελίδες της εργασίας, όπου ξεκινάει το πρακτικό μέρος, θα παρουσιαστούν τα ευρήματα της μελέτης με βάση τα βήματα 4 και 5, με χαρακτηριστικά παραδείγματα προερχόμενα από διαφορετικά σημασιολογικά πεδία, συνοδευόμενα από σχόλια, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο.

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ

Η ΠΡΩΤΗ ΜΟΥ ΑΓΑΠΗ	MON PREMIER AMOUR
ΣΤΟ ΔΙΠΛΑΝΟ θρανίο καθόταν η Μελανία. Ήταν ένα κομψοτέχνημα η Μελανία, με το χλωμό προσωπάκι της, το μεγάλο μέτωπο και τα δύο τεράστια καστανά μάτια. Πήγαινα τότε στο δημοτικό του Μακρή, που ήταν στην οδό Ιπποκράτους, εκεί περίπου που είναι σήμερα τα θέατρα. Είχε μια μεγάλη ξύλινη πόρτα, από την οποία έμπαινες σε μια μεγάλη αυλή. Αριστερά ήταν ένα δέντρο, κάτω από το οποίο ο κυρ Ανδρέας, ο κουτσός επιστάτης μας, έβαζε στο διάλειμμα τον «νταβά» με τα κουλουράκια. Οι πιο κακοί μαθητές μέσα στην τάξη ήμουν εγώ και ένας Συριανάκης. Από την ημέρα όμως που ήρθε η Μελανία στην τάξη, από τους δύο κακούς μαθητές έμεινε μόνο ο ένας κακός: ο Συριανάκης. Εγώ άλλαξα και τρόπους και συμπεριφορά. Δεν ήθελα να με σκαμπιλίζουν και να μου τραβούν το αυτί μπροστά στη Μελανία. Κι αγωνιζόμουν να βάλω σε κάποια τάξη τα βιβλία μου και τα	MA VOISINE de pupitre c'était Mélanie. C'était un objet de beauté Mélanie, au visage blafard, au grand front et à ses deux énormes yeux marron. J'allais à l'époque à l'école primaire de Makri, qui était à la rue Ippokratous, presque là où se trouvent aujourd'hui les théâtres. Il avait un grand portail en bois d'où on entrait dans une grande cour. À gauche, il y avait un arbre, au dessous duquel m'sieur André, notre gardien boiteux posait à la récré le plateau avec les bagels. Les plus mauvais élèves dans la classe c'étaient moi et un tel Syrianakis. Mais dès l'arrivée de Mélanie en classe, parmi les deux, il n'y est qu'un cancre resté: Syrianakis. Moi, j'ai changé de manières et de comportement. Je ne voulais pas être giflé ou tiré par l'oreille en face de Mélanie. Je m'efforçais de mettre mes livres et mes cahiers nuls dans un certain ordre. Ils étaient si bien²¹

τετράδιά μου, που είχαν τα χάλια τους. Ήταν τόσο τακτικά τα βιβλία και τα τετράδια της Μελανίας! Όλα ντυμένα με γυαλιστερές μπλε κόλες, με ωραίες ετικέτες, που έγραφαν καλλιγραφικά: Της μαθητριάς της Γ' Δημοτικού... ...και μέσα -Παναγία μου, μια καλλιγραφία- χαρακωμένα τα περιθώρια, χαρακωμένοι οι τίτλοι, χωρίς μια τόση δα μουντζουρίτσα, χωρίς ένα λάθος. Άλλοτε, πριν να έρθει η Μελανία στην τάξη μας, γινόταν ολόκληρη μάχη το πρωί στο σπίτι, για να ξεκινήσω για το σχολείο. Κάθε πρωί δήλωνα ασθένεια. Αλλά, αντί να μου δίνουν φάρμακα, μου δίνανε μια-δυο σφαλιάρες, για να με πείσουν ότι είμαι εντελώς καλά. Και στο τέλος με πείθανε. Οι σφαλιάρες όμως σταμάτησαν οριστικά από την ημέρα που ήρθε η Μελανία στην τάξη μας. Δε χρειαζόταν πια να μου πούνε δεύτερη κουβέντα για να πεταχτώ από το κρεβάτι μου, να πλυθώ, να ντυθώ και να τρέξω στο σχολείο, για να δω μια ώρα νωρίτερα τη Μελανία. Η τάξη μύριζε ξυσμένο μολύβι. Εσείς οι νεότεροι, που αρχίσατε να γράφετε κατευθείαν	rangés les livres et les cahiers de Mélanie. Ils étaient tous couverts de feuilles bleues reluisantes, en jolies étiquettes calligraphiées: De l'élève de la 3ème... ... et dedans -oh là là quelle calligraphie- les marges et les titres bien réglés sans le moindre gribouillage ou de faute. Autrefois, avant l'arrivée de Mélanie, on se chamaillait tous les matins à la maison afin que je parte à l'école. Chaque matin je me déclarais malade. Mais au lieu de me donner des médicaments, on me donnait une ou deux claques pour me convaincre que ça roulait tout à fait bien. Et enfin, ils me convainquaient. Pourtant, les claques se sont arrêtées pour de bon dès le jour où Mélanie est venue dans notre classe. Il ne fallait plus qu'on me répète un mot pour bondir de mon lit, se laver, s'habiller et courir à l'école pour voir Mélanie une heure en avance. La classe sentait l'odeur du crayon taillé. Vous qui êtes plus jeunes et qui avez commencé à écrire directement en "stylo", vous aurez du mal à concevoir cette odeur étrange et
--	---

με «στυλό», δεν είναι δυνατόν να συλλάβετε πόσο περίεργη και πόσο ωραία ήταν η μυρωδιά του ξυσμένου μολυβιού στην τάξη. Με ξύστρες ή με σουγιαδάκια ξύναμε τα μολύβια μας -κατά προτίμηση «Φάμπερ Νο 2»- πριν αρχίσει το μάθημα. Κι έτσι, με έντονη αυτή τη μυρωδιά του ξυσμένου μολυβιού κάναμε την πρωινή μας προσευχή. Με την υποψία ότι ίσως αυτό ήταν μια μικρή αμαρτία κρυφοκοιτούσα τη Μελανία κατά τη διάρκεια της προσευχής. Και πολλές φορές ευχαριστούσα κρυφά τον καλό Θεό, όταν διαπίστωνα ότι κι η Μελανία έκανε την ίδια αμαρτία. Η πρώτη φορά που τόλμησα να πλησιάσω τη Μελανία ήταν σε ένα διάλειμμα. Είχα αγοράσει ένα ωραίο, ξεροψημένο κουλούρι, κι έτσι, όταν την είδα να περπατάει μόνη της στην αυλή, έκοψα το μισό και της το πρόσφερα. Η Μελανία όμως κοκκίνισε σαν παπαρούνα κι έβαλε την τρεχάλα. Γιατί; Μήπως ήταν κακό αυτό που έκανα; Ένιωσα ένα είδος ανεξήγητης ενοχής. Κι έφαγα, όπως θυμάμαι, πρώτα το μισό κουλούρι που ήθελα να της προσφέρω κι ύστερα το άλλο μισό, το δικό μου.	agréable du crayon taillé en classe. Avant le cours, on taillait nos crayons -de préférence "Faber no 2"- avec des taille-crayons ou des petits couteaux. Et alors, on faisait notre prière matinale sous l'odeur pénétrante du crayon taillé. Ayant le soupçon de commettre un petit péché, je jetais un coup d'œil à Mélanie pendant la prière. Et plusieurs fois je remerciais secrètement le bon Dieu quand je constatais qu'elle commettait le même péché. La première fois que j'ai osé m'approcher de Mélanie c'était à une récré. J'avais acheté un beau bagel croustillant et ainsi quand je l'ai vue se balader toute seule dans la cour, j'en ai coupé à moitié et le lui ai offert. Mais Mélanie a rougi comme une pivoine et s'en est carapatée. Pourquoi? Ai-je fait du mal? J'avais un sentiment de culpabilité inexplicable. Et j'ai mangé, comme je m'en souviens, en premier la moitié que je voulais lui offrir et puis l'autre moitié, la mienne. L'autre jour à la récré, Mélanie mangeait des petits biscuits
--	--

Την άλλη μέρα, η Μελανία έτρωγε στο διάλειμμα, κάτι μικρά ζαχαρένια κουλουράκια, που φαίνεται τα είχε φέρει από το σπίτι της, γιατί τέτοιες πολυτέλειες δεν είχε ο «νταβάς» του κυρ Ανδρέα. Σε μια στιγμή την είδα να με πλησιάζει. Έβγαλε από τη σακουλίτσα της ένα κουλουράκι και, χωρίς να μου πει τίποτα, μου το έβαλε στην τσέπη της ποδιάς μου και έφυγε τρεχάτη. Κι όταν τέλειωσε το διάλειμμα, στην τάξη δε γύρισε να με δει ούτε μια φορά. Ύστερα -πόσο μακριά, Θεέ μου, είναι όλα αυτά- επειδή εγώ χαράκωνα στραβά τα τετράδιά μου, άρχισε να μου τα χαρακώνει αυτή. Κι επειδή είχε μια ωραία ξύστρα, μου έξυνε και τα μολύβια μου. Έτσι πήρα κι εγώ το θάρρος και της χάρισα μια γομολάστιχα, μπλε και κόκκινη, που από τη μια μεριά έσβηνε το μολύβι και από την άλλη το μελάνι. Στο σπίτι μου είπα ότι την έχασα... Εκείνο το πρωί πήγα πολύ περήφανος στο σχολείο. Είχα μαζί μου ένα στυλογράφο που ήταν η τελευταία λέξη της μόδας. Μου τον είχε κάνει δώρο μία θεία μου και ήμουν πολύ περήφανος γι' αυτόν. Ήταν ένας στυλογράφος	en sucre, qu'elle devrait avoir apporté de chez elle, car le plateau de m'sieur André n'offrait guère de luxes pareils. À un moment je l'ai vue m'approcher. Elle a sorti un biscuit de son sachet et, sans rien dire, l'a mis dans la poche de mon uniforme, et est partie en courant. Et lorsque la récré s'est finie, elle ne m'a plus regardé en classe. Puis -Mon Dieu qu'est-ce qu'il est lointain tout cela- comme je réglais mes cahiers de travioler, elle s'est mise à les régler elle-même. Et puisque elle avait un bon taille-crayon, elle me taillait les crayons aussi. C'est comme ça que j'ai eu l'audace et lui ai fait don d'une gomme, bleue et rouge, qui effaçait du crayon d'un côté, et de l'encre de l'autre. Chez moi, j'ai fait semblant de l'avoir perdue... Ce matin-là, je suis allé à l'école tout fier. J'avais emporté un stylographe qui était à la dernière mode. C'était le cadeau d'une tante à moi et j'en étais très fier. C'était un stylographe en bois -ceux dont leur vogue a peu durée appelés "bambou"- qui aboutissait à un cone
---	--

ξύλινος -αυτοί που η μόδα τους δεν κράτησε πολύ, λεγόντουσαν «μπαμπού»- και κατέληγε σε ένα γυάλινο κώνο, που είχε κάτι αυλάκια, μέσα στα οποία έτρεχε σιγά-σιγά το μελάνι, που ήταν αποθηκευμένο σε ένα λαστιχάκι. Ήμουν, όπως σας είπα, πολύ υπερήφανος για το «μπαμπού» μου, που πριν το μάθημα το έδειξα σε όλη την τάξη κι άφησα μόνο τη Μελανία να το δοκιμάσει. Ύστερα, μπήκε ο δάσκαλος στην τάξη και άρχισε το μάθημα. Εγώ όμως δεν είχα μυαλό για μάθημα. Εγώ πασπάτευα το στυλογράφο μου, που σε μια στιγμή βούλωσε και έπαψε να κατεβάζει μελάνι. Προσπάθησα να τον ανοίξω και επειδή δεν άνοιγε, προσπάθησα να βγάλω τη γυάλινη πένα. Την έβαλα, λοιπόν, στο στόμα μου, τη δάγκωσα και προσπάθησα να τη στριφογυρίσω. Σε μια στιγμή όμως ακούω ένα «κλατς» κι όλο το μελάνι τινάζεται στο στόμα μου και στο πρόσωπό μου. Γενική η αναστάτωση στην τάξη. Η Μελανία είχε γίνει κίτρινη σαν το φλουρί. Κι εγώ νόμιζα ότι δηλητηριάστηκα κι ότι ο θάνατος ήταν πια πολύ κοντά. Ο δάσκαλος σταμάτησε το μάθημα: - Μελανία.	en verre qui avait des stries, dans lesquelles coulait peu à peu la cartouche qui était gardée dans un élastique. J'étais, comme je vous ai dit, tout fier de mon "bambou" que j'ai montré à toute la classe avant le cours et n'a permis qu'à Mélanie de l'essayer. Ensuite, le maître est entré en classe et le cours a commencé. Mais moi j'avais la tête en l'air. Je tripotais mon stylographe qui à un moment s'est bouché et a cessé d'envoyer de la cartouche. J'ai tenté de l'ouvrir et puisque je n'y arrivais pas, j'ai tenté de détacher la plume en verre. Je l'ai mise, alors, dans ma bouche, je l'ai mordue et essayé de la retourner. Tout à coup j'ai entendu un "splash" et toute la cartouche a giclé dans ma bouche et sur mon visage. Chahut total dans la classe. Mélanie était jaune comme un coing. Et moi je me croyais empoisonné et que la mort ne s'attardait plus. Le maître a interrompu le cours: - Mélanie. - Oui, monsieur.... - Emmène ton camarade aux fontaines dehors et aide-lui à se laver...
--	---

- Ορίστε, κύριε... - Πήγαινε με το συμμαθητή σου έξω στις βρύσες και βοήθησέ τον να πλυθεί... Τι ευτυχία!... Έτσι όπως περπατούσαμε δίπλα-δίπλα στην έρημη σχολική αυλή, ένιωθα σαν ιππότης, πληγωμένος βαριά σε μια μονομαχία, που είχε αναλάβει η αγαπημένη του να του επιδέσει το τραύμα, που κατά πάσαν πιθανότητα θα αποδειχτεί θανάσιμο. Έσκυψα στη βρύση και ένιωθα το κρινένιο χεράκι της Μελανίας να μου πλένει το πρόσωπο... Πόσο κράτησε αυτό; Λίγα δευτερόλεπτα; Μια ώρα; Έναν αιώνα; Δε θυμάμαι... Κι ούτε θυμάμαι τίποτα άλλο για τη Μελανία με το χλωμό μέτωπο, τα δύο κοτσιδάκια και τα μεγάλα καστανά μάτια. Κι εδώ που τα λέμε, ύστερα από τόσον καιρό και αυτά που θυμάμαι, πολλά είναι...	Quel bonheur!.... Et là, comme on marchait côte à côte dans la cour déserte, je me sentais comme un chevalier, gravement blessé lors d'une bataille, dont la bien aimée avait assumé bander la plaie, laquelle s'avérera très probablement mortelle. Je me suis penché à la fontaine et je sentais la main lactée de Mélanie me laver le visage... Combien a cela duré? Peu de secondes? Une heure? Un siècle? Je ne m'en souviens pas.... Et je ne souviens rien d'autre pour Mélanie au front pâle, aux deux nattes et aux grands yeux marron. Et en fait, après tant de temps, même tout dont je m'en souviens, semble trop.....
ΜΑΘΗΜΑ ΓΑΛΛΙΚΩΝ Παρλέ βου φρανσέ; Μακαρόνια φρικασέ. Αυτό το ηλίθιο δίστιχο το θεωρούσαμε τότε, στα μαθητικά μας χρόνια, ευφυέστατο, όλοι εμείς οι	COURS DE FRANÇAIS Parlez-vous français? Spaghetti en fricassé. Ce distique imbécile était considéré à l'époque, lors de nos

ανόητοι, που βλέπαμε το μάθημα των Γαλλικών, σαν ένα παρακατιανό μάθημα, που δεν άξιζε τον κόπο να μας απασχολεί και να μας προβληματίζει. Κι ήρθε κάποτε η στιγμή που μου χρειαστήκανε αυτά τα ρημάδια τα Γαλλικά, που τόσο ανόητα είχα περιφρονήσει στα χρόνια εκείνα, που μπορούσα να τα μάθω αππαιίστως. Ταξίδευα για το Παρίσι. Στα κινηματογραφικά εργαστήρια της «Ελ Τε Σε» γινότανε η επεξεργασία της ταινίας μου «Αλίκη στο Ναυτικό» και θεωρούσανε, κατά κάποιο τρόπο, απαραίτητη την παρουσία μου. Ήτανε η πρώτη φορά που πήγαινα στο Παρίσι και, μέσα στο αεροπλάνο, αγωνιζόμουνα να ανασύρω από τα πιο σκοτεινά ντουλαπάκια της μνήμης τις λίγες γνώσεις, που είχανε τοποθετηθεί εκεί από το μάθημα των Γαλλικών. Είχα κλείσει τα μάτια μου κι έλεγα από μέσα μου: Ζε σουϊ, τι, ε, ιλ, ε, η ζ' αι, τι, α, ιλ α... Προσπαθούσα να θυμηθώ ονόματα, ρήματα, επίθετα και να σχηματίσω στοιχειώδεις φράσεις, που θα μου χρειαζόντουσαν για να συνεννοηθώ. - Προσδεθείτε και μην καπνίζετε...	années scolaires, complètement aiguisé par nous tous qui considéraient le cours de français nul, ne valant pas la peine de nous concerner ou de nous en préoccuper. Le moment est venu d'avoir besoin de ce français maudit, que j'avais si bêtement méprisé en ce temps-là où je pourrais l'avoir appris couramment. Je voyageais pour Paris. Aux laboratoires cinématographiques de "LTC" on traitait mon film "Alice à la marine" et ma présence était considéré en quelque sorte impérative. C'était ma première fois à Paris et, dans l'avion, je m'efforçais de ressortir par les casiers de la mémoire les plus sombres ces brins de connaissances, emboîtés là du cours de Français. J'avais les yeux fermés et je me disais: Je suis, tu, es, il, est, ou j'ai, tu, as, il a... Je tentais de me rappeler des prénoms, des verbes, des adjectifs et de former des phrases simples, qui me seraient utiles pour se débrouiller. - Attachez vos ceintures et ne fumez pas... L'avion roulait sur la piste
---	--

Το αεροπλάνο τροχοδρομούσε πια στο Ορλί. Και τώρα; Τι θα γινότανε τώρα; Πώς θα τα έβγαζα πέρα; Απάνω σ' αυτές τις σκέψεις μου, κάποιος συνεπιβάτης, την ώρα που πηγαίναμε στο τελωνείο, με ρώτησε γελαστά: - Παρλέ βου φρανσέ; Έτσι μου ήρθε να του απαντήσω «Μακαρόνια Φρικασέ» αλλά κρατήθηκα. - Πολύ λίγο... Γιατί; - Αν θέλετε τίποτα να σας βοηθήσω. - Ευχαριστώ πολύ. Δεν τη χρειάστηκα, όμως, τη βοήθειά του, γιατί από τις πρώτες κιόλας κουβέντες που έκανα στο αεροδρόμιο, κατάλαβα ότι κι αυτές οι ασήμαντες γνώσεις μου, που είχαν εναποθηκευθεί στη μνήμη μου από τα μαθητικά μου χρόνια, ήταν αρκετές για να τα βγάλω πέρα. Έτσι, με κουράγιο κοσμοπολίτη, που παίζει στα δάχτυλα τη γλώσσα του Ρακίνα, κάθισα σ' ένα εστιατόριο για να φάω. Η υποχρεωτική γκαρσόνα, ήρθε γελαστή και πρόθυμη και μου έδωσε τον κατάλογο: - Μεσιέ; Βάζω ερωτηματικό, γιατί αυτό το «Μεσιέ» στη Γαλλία, όλοι το	d'Orly. Et maintenant? Qu'est-ce qui allait se passer maintenant? Comment je m'y débrouillerais? Ayant ces pensées en tête allant vers la douane, un passager m'a demandé en riant: - Parlez-vous français? Ça m'a passé par la tête de lui répondre "Spaghetti en fricassé" mais je me suis retenu. - Un petit peu... Pourquoi? - Si vous voulez quelque chose, je peux vous aider. - Merci beaucoup. Je n'ai pas eu besoin de son aide pourtant, car même par le premier papotage dans l'aéroport, j'ai compris que ces connaissances paumées, stockées dans ma mémoire dès mes années scolaires, étaient bien suffisantes pour me débrouiller. Ainsi, d'un courage de cosmopolite qui s'y connaît en la langue de Racine, je me suis assis manger dans un restaurant. La serveuse polie est venue souriante et enthousiaste et m'a donné la carte: - Monsieur?
---	---

προφέρουνε έτσι, σαν να ρωτάνε: - Μεσιέ; Πολλά ήταν αυτά που δεν κατάλαβα από τον κατάλογο, υπήρχαν όμως, και δύο-τρία που τα κατάλαβα και, φυσικά, για σιγουριά, παράγγειλα από εκείνα που καταλάβαινα. - Μια μπριζόλα και σαλάτα, παρακαλώ. Τα σημείωσε η γκαρσόνα στο σημειωματάριό της κι ύστερα, γελαστή πάντα πρόσχαρη, με ρώτησε: - Πουρ μπουάρ; Πουρμπουάρ; Ακόμα δεν πρόφτασα να καθίσω και μου ζητάει πουρμπουάρ; Α, ήτανε αναιδέστατη. Την κοίταξα στα μάτια και της είπα αυστηρά: - Ύστερα. Δεν έφερε καμιά αντίρρηση: - Μάλιστα, κύριε, όπως θέλετε... Σε λίγο ήρθε η μπριζόλα, ήρθε κι η σαλάτα, με σερβίρισε ωραία και καλά κι ύστερα μου ξαναείπε: - Πουρ μπουάρ; Έγινα έξω φρενών. Μα τι στην οργή, δεν έχουνε τσίπα φιλότιμο αυτές οι Γαλλίδες; Δεν είχα	Je mets un point d'interrogation, car ce "monsieur" en France est prononcé comme si on pose une question: - Monsieur? Il y avait de nombreux charabias incompréhensibles dans la carte, mais il existait deux ou trois que j'ai pigé, et évidemment, pour être confidant, j'ai commandé parmi ceux-ci. - Un steak et de la salade, s'il vous plaît. La serveuse les a notés dans son carnet et puis, souriante et toujours joviale, m'a demandé: - Pour boire? Pourboire? J'étais à peine assis et elle me demande un pourboire? Ah, elle était tout-à-fait insolente. Je l'ai regardé dans les yeux et lui ai dit strictement: - Plus tard. Elle n'a pas du tout objecté. - D'accord, monsieur, comme vous voulez... Sous peu, le steak et la salade à table, elle m'a bien servi et
---	--

καμιά αντίρρηση να της δώσω πουρμπουάρ, αλλά στο τέλος. Πώς είναι δυνατόν να της δώσω πουρμπουάρ, προτού πληρώσω το λογαριασμό μου; - Μα σας είπα, δεσποινίς, ύστερα. - Όπως θέλετε, κύριε. Σε λίγο, όταν πια έφαγα την μπριζόλα μου και μού 'φερε και το τυρί που παρήγγειλα, μου ξανακόλλησε: - Πουρ μπουάρ; - Δεν τα είπαμε, δεσποινίς μου; Στο τέλος... - Όπως θέλετε, κύριε. Να όμως, που δίπλα μου ήρθε και κάθισε κάποιος άλλος. Του δώσανε κι αυτουνού τον κατάλογο, έκανε την παραγγελία του και η γκαρσόνα τον ρώτησε: - Πουρ μπουάρ; Σκέφτηκε για λίγο κι ύστερα της είπε: - Μπιερ. Και τότε κατάλαβα και καταντράπηκα! Όταν έλεγε «πουρμπουάρ» η κοπέλα, δεν ζητούσε φιλοδώρημα, όπως νόμιζα εγώ. Ρωτούσε «τι θα πιείτε». Πουρ μπουάρ. Δηλαδή, επί λέξη, «για να πιείτε».	puis m'a répété: - Pour boire? J'étais vert de rage. Mais elle n'ont aucune dignité les Françaises, bon sang? Pas d'objection de lui donner du pourboire, mais à la fin. Comment serait-il possible de lui donner du pourboire avant de régler l'addition? - Mais je vous ai dit, mademoiselle, plus tard. - Comme vous voulez, monsieur. Bientôt, après avoir mangé mon steak, elle m'a apporté le fromage que j'ai demandé et a repris: - Pour boire? - J'étais pas clair, mademoiselle? À la fin... - Comme vous voulez, monsieur. Et voilà, quelqu'un d'autre est venu s'asseoir tout près. De même, on lui a donné la carte, il a passé sa commande et la serveuse lui a demandé:
---	--

Κι έτσι, για να μη γίνω ρεζίλι εντελώς, πριν να φύγω, παρήγγειλα κι εγώ μια μπύρα, που την ήπια με το ζόρι.	- Pour boire? Il a peu réfléchi et puis lui a dit: - Bière. C'est alors que j'ai compris et j'étais terriblement embarrassé! En disant "pour boire", la jeune femme ne demandait pas de pourboire, comme je pensais. Elle demandait "ce qu'on va boire". Pour boire. C'est-à-dire, littéralement, "pour boire". Alors, afin de ne plus perdre la face, avant de partir, j'ai commandé moi aussi une bière, laquelle j'ai bu de force.
ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΠΟΔΗΛΑΤΟ ΧΡΕΙΑΣΤΗΚΕ να περάσει μισός, περίπου, αιώνας, για να πραγματοποιήσω το πιο μεγάλο παιδικό μου όνειρο. Ήμουνα δεν ήμουνα δέκα χρονών, όταν μου δημιουργήθηκε η έντονη επιθυμία ν' αποκτήσω κι εγώ ένα ποδήλατο. Στη γειτονιά μας, δύο-τρία άλλα παιδιά, συνομήλικά μου, είχανε κιόλας τα ποδηλατάκια τους και τρέχανε με «ορθοπεταλιές», αναστατώνοντας τη	LE VÉLO NOIR Il a fallu qu'il passe, presque, la moitié d'un siècle, afin de réaliser mon plus grand rêve d'enfant. J'avais plus ou moins dix ans, quand le vif désir d'obtenir un vélo s'est créé. Dans notre quartier, deux ou trois autres enfants du même âge avaient déjà leurs biclous et roulaient "debout", en perturbant le voisinage par leurs tintements

γειτονιά με τα χαρούμενα κουδουνίσματά τους: - Ντρίνγκ... Ντρίνγκ... Ντρίνγκ... Ντρίνγκ... Πόσο θα ήθελα κι εγώ ένα ποδήλατο! Ας ήτανε και μεταχειρισμένο. Ας ήταν, έστω, μια απ' αυτές τις σακαράκες που μας νοίκιαζε φτηνότερα από τ' άλλα τα ποδήλατα ο κυρ Βασίλης, ο ποδηλατάς της οδού Φυλής. Ας μην είχε ούτε φρένο. Είχα μάθει να φρενάρω, βάζοντας το πόδι μου απαλά επάνω στο λάστιχο της μπροστινής ρόδας. Ας ήταν χιλιομπαλωμένες οι σαμπρέλες του κι ας ήταν σκουριασμένος ο σκελετός του. Φτάνει να είχε ένα κουδουνάκι στο τιμόνι, για να το χτυπάω κι εγώ, έτσι καθώς θα κατηφόριζα την οδό Ικονίου, που ήταν ο δρόμος της γειτονιάς μου. Ήτανε όμως εκείνο τον καιρό, τέτοια η φτώχεια του σπιτιού μας, που για το ποδήλατό μου δεν μπορούσε να γίνει ούτε συζήτηση: - Ποδήλατο; Δεν είμαστε καλά! Φαίνεται, όμως, ότι η παιδική αισιοδοξία είναι απέραντη. Έβλεπα τον μπακάλη, το μανάβη και το γαλατά να χτυπάνε την πόρτα μας	joyeux: - Drelin... Drelin... Drelin... Drelin... Comme je voudrais un vélo! Qu'il soit d'occasion. Qu'il soit, même, un de ces tacots que m'sieur Basile, le réparateur de vélos de la rue Fylis, nous louait moins cher que les autres vélos. Qu'il n'ait ni de frein. J'avais appris à freiner, en mettant mon pied doucement sur le pneu de la roue avant. Qu'il ait des chambres à air rapiécées et qu'il ait le cadre rouillé. Il suffit à avoir une clochette au guidon, pour la sonner moi aussi lorsque je descendrais la rue Ikoniou, qui était la route de mon quartier. Mais à l'époque on vivait dans une telle pauvreté, que mon vélo était hors de question: - Vélo? Ça va pas la tête! Pourtant, il semble que l'optimisme enfantin est énorme. Je percevais l'épicier, le primeur et le laitier frapper à notre porte et demander -bien souvent brutalement- l'argent qu'on leur devait. J'écoutais les discussions infinies de ma mère et de mon père, sur les loyers qu'on devait, et la menace d'expulsion continuellement
--	---

και να ζητάνε -πολλές φορές βάναυσα- τα λεφτά, που τους χρωστούσαμε. Άκουγα τις ατελείωτες συζητήσεις της μητέρας μου και του πατέρα μου, σχετικά με τα νοίκια, που χρωστούσαμε και τη συνεχώς επικρεμάμενη απειλή εξώσεως -την πίκρα της οποίας είχα γευθεί δύο φορές ως τότε- αλλά εγώ το βιολί μου: - Γιατί δε μου παίρνετε κι εμένα ένα ποδήλατο; Η μητέρα μου, με την ατελείωτη αγάπη που μου είχε, δεν ήθελε να με πικράνει με μια κατηγορηματική άρνηση. Κατάφερνε πάντοτε να μη με απογοητεύει. Να μου δίνει ελπίδες και φτερά. Με υπομονή ατελείωτη και με μια φωνή γλυκιά και τρυφερή -την έχω πάντα στ' αυτιά μου- μου μιλούσε για μια κληρονομιά μπλεγμένη, που όπου να 'ναι θα ξεμπερδευότανε και που μόλις έπαιρνε τα λεφτά στο χέρι, θα μου αγόραζε ένα ωραίο ποδήλατο, με δύο κουδουνάκια, ένα στη δεξιά μεριά του τιμονιού κι ένα στην αριστερή. - Ας είναι και μεταχειρισμένο, καλέ μαμά! - Τι μεταχειρισμένο! Καινούριο θα σου πάρω. Ολοκαίνουριο. Του	imminente – l'amertume de laquelle j'avais senti deux fois jusqu'alors- mais je répétais la même rengaine: - Pourquoi vous ne m'achetez pas de vélo? Ma mère, de son amour infini pour moi, ne voulait pas m'aigrir avec un refus absolu. Elle s'en tirait toujours sans me mécontenter. Elle me donnait des espoirs et des ailes. Elle me parlait vraiment patiemment d'une voix douce et tendre -que j'ai toujours dans mes oreilles- d'un héritage compliqué, qui serait bientôt démêlé et qu'une fois qu'elle recevrait l'argent, elle m'achèterait un beau vélo, avec deux clochettes, une à droite et l'autre à gauche du guidon. - Peu importe s'il est d'occasion, maman! - Quoi! D'occasion? Je t'achète un nouveau. Tout neuf. Flambant neuf... Et la discussion se décalait. On ne parlait plus du cas de figure où elle m'offrirait un vélo, mais des détails précis du vélo qu'elle m'achètera.
--	--

κουτιού... Κι η συζήτηση μετατοπιζότανε. Δεν μιλάγαμε πια για το αν θα μου πάρει ποδήλατο, αλλά πώς ακριβώς θα είναι το ποδήλατο, που θα μου πάρει. - Κούρσα να είναι. - Τι κούρσα; - Απ' αυτά που έχουνε το τιμόνι χαμηλά. Της έκανα, μάλιστα, και τα σχέδια στο χαρτί. - Να, έτσι... Η μητέρα μου, δήθεν διαφωνούσε: - Γιατί, βρε παιδάκι μου, να είναι έτσι το τιμόνι; Δε θα κουράζεται η μέση σου, καθώς θα σκύβεις; - Όχι, δε θα κουράζεται... Ίσα-ίσα. Είναι πιο αναπνευστικό. Στο τέλος, βέβαια, δε μου χάλαγε το χατίρι. Ας ήταν χαμηλά το τιμόνι. Δεν έμενε πια, παρά να βρούμε τι χρώμα θα ήταν το ποδήλατο. - Κόκκινο θα σου πάρω. - Όχι κόκκινο... Μαύρο να μου πάρεις... Το μαύρο είναι το καλύτερο. Ουδενμία αντίρρηση. Μαύρο θα μου 'παιρνε. Μαύρο, κούρσα, με χαμηλό το τιμόνι και με δύο κουδουνάκια, ένα δεξιά, ένα αριστερά.	- Qu'il soit une course. - C'est quoi la course? - Ceux qui ont le guidon plus bas. Je lui ai même fait des dessins au papier. - Voilà, comme ça... Ma mère faisait semblant de ne pas être d'accord: - Pourquoi, mon garçonnet, avoir un guidon comme ça? Tu ne fatigueras pas ta taille, lorsque tu te penches? - Non, je ne la fatiguerai pas... Tout au contraire. C'est plus confortable. Enfin, elle ne me mécontentait pas bien évidemment. Que le guidon soit bas. Il ne restait plus qu'à trouver la couleur du vélo. - Je t'achèterai un rouge. - Pas rouge... Achète-moi un noir. Le noir c'est le meilleur. Pas de souci. Elle m'achèterait un noir. Un vélo de course, noir, au guidon bas et avec deux clochettes, une à droite, une à gauche. - Mettons aussi un fanion,
---	--

- Να του βάλουμε και μια σημαιούλα, καλέ μαμά, να κυματίζει, καθώς θα τρέχω. - Θα του βάλουμε και σημαιούλα... Μη σε νοιάζει... Στη σημαιούλα θα σκοντάψουμε; ...Και κοιμόμουν πανευτυχής. Κοιμόμουν πανευτυχής και ξυπνούσα δυστυχής και αξιολύπητος, γιατί διεπίστωνα πως δεν υπήρχε πια το ωραίο ποδήλατο, με το οποίο έτρεχα όλη νύχτα «ορθοπεταλιά» στο όνειρό μου. * * * Ο ΚΑΙΡΟΣ περνούσε, μα το πολυπόθητο ποδήλατο ερχότανε μόνο στα όνειρά μου. Πού και πού η μητέρα μου, από τις αιματηρές της οικονομίες, μου έδινε μερικές δραχμούλες για να νοικιάσω μισή ώρα ή και ένα τέταρτο κάποια σακαράκα απ' τον κυρ Βασίλη, τον ποδηλατά. Στεγνός και κατηγορηματικός ήταν ο πατέρας μου. Παρόλα αυτά, κάποτε αποπειράθηκαν να τους πείσω να μου πάρουν ποδήλατο. Μόνο που προσπάθησα να βασίσω την επιχειρηματολογία μου... στο οικονομολογικό: - Ξέρετε τι σκέφθηκα;	maman, qui flotte, comme je roule. - On y met un fanion aussi... T'inquiète... On ne se noie pas dans le fanion! ... Et je dormais tout heureux. Je dormais tout heureux et je me réveillais malheureux et pitoyable, car je me rendais compte que mon beau vélo, avec lequel je roulais "debout" toute la nuit dans mes rêves, n'existait plus. * * * LE TEMPS filait, mais le vélo tant désiré ne venait qu'à mes rêves. De temps en temps ma mère me donnait quelques sous, de ses économies de bouts de chandelles, afin de louer pour une demi-heure ou même un quart d'heure, un tacot par m'sieur Basile, le réparateur de vélos. Mon père était sec et absolu. Toutefois, un jour j'ai tenté de les persuader de m'acheter un vélo. Or j'ai essayé de fonder mon argumentation... sur le côté économiste: - Vous savez? - Quoi?
---	---

- Τι; - Αντί να μου δίνετε κάθε μέρα λεφτά, για να πηγαίνω και να έρχομαι με το τραμ στο σχολείο, δε θα ήταν προτιμότερο να μου πάρετε ένα μεταχειρισμένο ποδήλατο; Και τότε δεν πολυκατάλαβα τι εννοούσε, όταν μου απάντησε με τον πρώτο στίχο ενός γνωστού δημοτικού τραγουδιού: - Τρία πουλάκια κάθονταν. Κατάλαβα, όμως, ότι η απάντηση αυτή απέκλειε κάθε ελπίδα για συνέχεια της συζήτησης. * * * ΠΕΡΑΣΑΝΕ τα χρόνια και τ' όνειρό μου έμενε πάντα όνειρο. Κι όταν κάποια φορά ένας πλούσιος θείος μου που ήξερε πόσο ήθελα ένα ποδήλατο, μου έδωσε στη γιορτή μου εφτακόσιες πενήντα δραχμές -ένα κομμένο χιλιάρικο- που ήταν ένα σεβαστό ποσό για εκείνη την εποχή, δε θυμούμαι πώς τα καταφέρανε ταχυδακτυλουργικά να μου το αρπάξουνε, για να πληρώσουνε το νοίκι, με την υπόσχεση ότι σε λίγες μέρες θα μου αγοράζανε το πολυπόθητο ποδήλατο. Δε μου το αγόρασανε όμως. Και τότε, αποφάσισα να το αγοράσω μόνος μου, με δόσεις. Με	- Au lieu de me donner chaque jour de l'argent, pour aller et venir de l'école en tram, ne serait-il préférable de m'offrir un vélo d'occasion? À ce moment-là je n'ai pas tout à fait pigé ce qu'il pensait, quand il m'a répondu par un proverbe: - Après la fête, on gratte sa tête. J'ai pigé, par contre, que cette réponse fermait la porte à tout espoir de continuer cette discussion. * * * DES ANNÉES sont passées et mon rêve restait toujours un rêve. Et une fois qu'un oncle riche qui savait que j'aspirais à un vélo, m'a donné pour ma fête sept cent cinquante drachmes - presque mille alors - qui était à l'époque pas mal d'argent, je me rappelle pas comment ils sont arrivés à les piquer comme des magiciens, pour payer le loyer, sous promesse de m'acheter bientôt le vélo tant attendu. Mais ils ne l'ont pas acheté. Alors j'ai décidé de l'acheter tout seul, peu à peu. Peu à peu, c'est-à-dire pas à crédit,
--	---

δόσεις δηλαδή, όχι όπως τις εννοούμε τώρα. Τέτοιες δόσεις δεν υπήρχαν τότε. Εγώ με δόσεις εννοούσα ότι θα αγόραζα ένα-ένα τα εξαρτήματά του και θα τα συναρμολογούσα ύστερα. Σήμερα μια ρόδα, αύριο το τιμόνι, μεθαύριο τα πεντάλ, ύστερα την αλυσίδα κλπ. κλπ. Κι αυτά, βέβαια, θα τα αγόραζα από τον κυρ Βασίλη, που είχε μια στοίβα από τέτοιες παλιατζούρες στο ποδηλατάδικό του. Άρχισα να κάνω αιματηρές οικονομίες. Με τα πόδια πήγαινα, με τα πόδια γύριζα από το σχολείο. Ούτε κουλούρι, ούτε κινηματογράφος. Και με τα πολλά, αξιώθηκα να αγοράσω ένα κουδούνι. Ένα κουδούνι, που τελικά το τοποθέτησα στην πλάτη μιας καρέκλας που την καβαλούσα ανάποδα σαν ποδήλατο κι ύστερα στο τιμόνι ενός ξύλινου πατινιού, που το έφτιαξα μόνος μου και για ρόδες είχε κουβαρίστρες... Τα χρόνια πέρασαν, αλλά το όνειρο του ποδηλάτου έμενε πάντα ανεκπλήρωτο. Απέκτησα ένα μακρύ παντελόνι, ποδήλατο όμως δεν απέκτησα. Μεγάλος πια, επαγγελματίας δημοσιογράφος και θεατρικός συγγραφέας, συνέλαβα πολλές φορές τον εαυτό μου να	comme il existe de nos jours. Ces crédits n'existaient pas en ce temps-là. Pour moi, peu à peu signifiait que j'allais acheter ses pièces une par une et je les monterais plus tard. Aujourd'hui une roue, demain le guidon, après-demain les pédales, puis la chaîne etc. etc. Et tout cela je l'achèterais, bien entendu, de m'sieur Basile, qui avait un tas de telle ferraille dans son magasin. J'ai commencé à économiser sou à sou. J'allais à l'école à pied, je rentrais à pied. Pas de bagel, pas de cinéma. Et après tout, j'ai réussi à acheter une clochette. Une clochette, mise enfin au dossier d'une chaise que je chevauchais à l'envers comme un vélo, et peu de temps après au guidon d'une patinette en bois que j'ai fabriquée moi-même et qui avait des bobines de fil... Des années sont passées, mais le rêve du vélo restait toujours inassouvi. J'ai acquis un pantalon long, mais je n'ai pas acquis de vélo. Étant adulte, journaliste professionnel et dramaturge, je me suis aperçu bien des fois de flâner en regardant les vitrines de magasins qui vendaient des vélos. Je pouvais acheter un vélo
---	--

χαζεύει στις βιτρίνες των καταστημάτων, που πουλούσανε ποδήλατα. Τώρα πια, μπορούσα ν' αγοράσω ένα ποδήλατο. Αλλά τι να το έκανα; Προσπαθούσα να βρω μια δικαιολογία, για να τ' αγοράσω. - Να το πάρω, έστω, για να κάνω γυμναστική. Το ποδήλατο είναι πάρα πολύ ωφέλιμο. Ναι, αλλά πού θα έκανα τη γυμναστική; Στην οδό Σταδίου; Να είχα, τουλάχιστον, ένα σπιτάκι στην εξοχή, θα μπορούσα να έχω κι ένα ποδήλατο. Αλλά ούτε σπιτάκι στην εξοχή είχα, ούτε ώρα για ποδήλατο. Και να, που κάποτε μπήκα, επιτέλους, σ' ένα ποδηλατάδικο και αγόρασα ένα ποδήλατο. Ένα ποδήλατο μαύρο, με κουδουνάκι, που χτυπούσε χαρούμενα! -Ντρίνγκι... Ντρίνγκι... Αλλά το ποδήλατο δεν ήταν για μένα. Ήτανε για το Γιαννάκη, που γιόρταζε τότε. Ανιψιός μου ήταν ο Γιαννάκης κι είχα την εντύπωση ότι θα δεχότανε το ποδήλατο με τον ίδιο ενθουσιασμό, που θα το δεχόμουνα εγώ στα χρόνια του. Του Γιαννάκη, όμως, φαίνεται δεν του έκανε τόση εντύπωση. - Ευχαριστώ, θείε μου. Του το πήγα ο ίδιος στο σπίτι	maintenant. Mais pour en faire quoi? Je tentais à trouver un prétexte pour l'acheter. - Que je l'achète, au moins, pour faire de la gymnastique. Le vélo est vraiment bénéfique. Oui, mais où irais-je faire de la gymnastique? Dans la rue Stadiou? Si seulement j'avais une maison de campagne, je pourrais avoir un vélo aussi. Pourtant je n'avais ni de maison à la campagne, ni de temps pour pédaler. Et voilà qu'un jour j'entre dans un magasin et j'achète un vélo. Un vélo noir, avec une clochette qui sonnait tout en joie! - Drelin... Drelin... Mais le vélo n'était pas pour moi. C'était pour Giannakis, qui avait sa fête à ce moment-là. Giannakis était mon neveu et j'avais l'impression qu'il accepterait le vélo du même enthousiasme, que je l'aurais accepté à mes jeunes années. Cependant, Giannakis ne semblait pas si impressionné. - Merci, tonton. Je le lui ai apporté moi-même chez lui et là dans une rue calme de
---	---

του και εκεί σ' έναν ήσυχο δρόμο των Πετραλώνων, θέλησα να του μάθω το χειρισμό: - Άσε θείε, ξέρω... - Τα φρένα του. - Ξέρω, σου λέω... Παρόλα αυτά, εγώ ανέβηκα στο ποδήλατο κι έκανα την παρθενική του βόλτα. * * * ΠΕΡΑΣΑΝΕ κι άλλα χρόνια. Απέκτησα και αυτοκίνητο. Κι όταν πρωτομπήκα στο δικό μου πια αυτοκίνητο, σκέφτηκα με κάποια μελαγχολία, ότι ποδήλατο δεν απέκτησα. Κι εξακολουθούσα ακόμα να χαζεύω στις βιτρίνες των ποδηλατάδικων. Πριν από καιρό, απέκτησα μια μικρή εξοχική στέγη σε κάποιο κοντινό ακρογιάλι. Εκατόν πενήντα μέτρα είναι, περίπου, η θάλασσα. Και σκέφθηκα πάλι το ποδήλατο. Η γυναίκα μου απόρησε: - Θα πάρεις ποδήλατο; - Ναι, γιατί; - Τι θα το κάνεις το ποδήλατο; - Θα πηγαίνω το καλοκαίρι στη θάλασσα. - Πρώτα-πρώτα, η θάλασσα είναι δυο βήματα. - Δε θέλω να πηγαίνω με τα	Petralona, j'ai voulu lui apprendre la manipulation: - Laisse-moi tonton, je sais... - Ses freins. - Je te dis, je sais... Malgré tout ça, c'est moi qui ai monté et fait sa balade inaugurale. * * * ENCORE plus d'années sont passées. J'ai acquis même une voiture. Et en entrant la toute première fois dans ma propre voiture, j'ai réalisé d'un air mélancolique, que je n'ai pas acquis de vélo. Et je continuais encore à faire du lèche-vitrine à des magasins de vélos. Il n'y a pas longtemps que j'ai acquis un petit gîte à une côte de proximité. La mer est, environ, à cent cinquante mètres. J'ai encore pensé au vélo. Ma femme était perplexe: - Tu vas t'acheter un vélo? - Oui, pourquoi? - Tu vas faire quoi du vélo?
---	--

πόδια. - Πήγαινε με τ' αυτοκίνητο. - Και θα βρίσκω να το παρκάρω; Η δικαιολογία πια υπήρχε. Και το αγόρασα. Ένα ποδήλατο μαύρο, με κουδούνι στο τιμόνι σαν αυτό που έβλεπα στα παιδικά μου όνειρα. Το είχα τώρα εκεί, στο εξοχικό το σπίτι. Πήγα μια-δυο φορές ως τώρα, για να το δω. Όχι το σπίτι, το ποδήλατο. Πήγα, το ξεσκόνισα και χτύπησα το κουδουνάκι του, που ακούστηκε μελαγχολικά μέσα στους άδειους τοίχους: - Ντρίνγκι... Ντρίνγκι... Έχω πια ποδήλατο -πού είσαι, μανούλα, να το δεις!- που δεν ξέρω όμως αν η ντροπή μου επιτρέψει το καλοκαίρι να το καβαλήσω και να κατηφορίσω προς τη θάλασσα, χτυπώντας το κουδουνάκι του. Αλλά κι αν δεν το καβαλήσω, δεν έχει σημασία. Σημασία έχει πως έχω πια ποδήλατο... Το καταλαβαίνετε, όμως, άραγε αυτό;	- J'irai à la plage en été. - Tout d'abord, la mer est à deux pas. - Je ne veux pas y aller à pied. - Vas-y en voiture. - Sera-t-il facile de la garer? Le prétexte dès lors existait. Et je l'ai acheté. Un vélo noir, avec une clochette au guidon comme celui que je voyais dans mes rêves d'enfance. Je l'ai eue là enfin, dans mon gîte rural. J'y suis allé une fois ou deux à ce jour pour le voir. Pas le gîte, le vélo. J'y suis allé, je l'ai épousseté et sonné sa clochette, qui a résonné d'un air mélancolique entre les murs vides: - Drelin... Drelin... J'ai enfin un vélo - où es-tu, m'man, le voir! - mais je ne sais point si ma honte me permettra en été de l'enfourcher et descendre vers la mer, en sonnant sa clochette. Et même si je ne l'enfourche pas, peu importe. Ce qui importe, c'est que j'ai enfin un vélo... Mais, est-ce que vous saisissez ça?
--	---

Ο ΦΤΕΡΩΤΟΣ ΜΟΥ ΗΡΩΑΣ	MON HÉROS À PLUMES
ΣΤΗΝ ΑΠΟΘΗΚΗ του παλιού πατρικού σπιτιού, μέσα σ' ένα σωρό άχρηστα πράγματα, υπήρχε κι ένα στραπατσαρισμένο κλουβί. Όταν το ανακάλυψα, έτρεξα αμέσως στη μητέρα μου: - Τι βρήκα κάτω στην αποθήκη; - Τι βρήκες; - Ένα κλουβί. - Και λοιπόν; - Αφού υπάρχει ένα κλουβί, γιατί να μην υπάρχει και ένα πουλάκι; - Δεν είναι καιρός, τώρα, για πουλιά. Αυτό το «δεν είναι καιρός τώρα για πουλιά» δεν το κατάλαβα. Γιατί, δηλαδή, δεν είναι καιρός για πουλιά; Κι αν δεν είναι τώρα καιρός για πουλιά, πότε είναι; Όλες μου, όμως, αυτές τις απορίες η μητέρα μου τις άφηνε αναπάντητες. Έτσι, το βράδυ ξεμονάχιασα τον πατέρα μου: - Στην αποθήκη κάτω βρήκα	DANS LE DÉBARRAS de mon ancien foyer familial, au milieu d'un tas de trucs inutiles, il y avait une cage fripée. Quand je l'ai découverte, j'ai filé à ma mère: - Tu sais ce que j'ai trouvé en bas, au débarras? - Qu'est-ce que t'as trouvé? - Une cage. - Et alors? - Puisque il y a une cage, pourquoi ne pas y avoir un p'tit oiseau? - C'est pas le bon moment, là, pour des oiseaux. Ce "c'est pas le bon moment, là, pour des oiseaux" je ne l'ai pas compris. Mais pourquoi ce n'est pas le bon moment pour des oiseaux? Et si ce n'est pas alors le bon moment, c'est quand? Par contre, ma mère laissait toutes ces requêtes sans réponse. Ainsi, le soir j'ai abordé mon père: - Dans le débarras en bas, j'ai

ένα κλουβί. - Και λοιπόν; - Έλεγα να πάρουμε ένα πουλάκι. - Αυτό μάς έλειπε. - Μα γιατί; - Γιατί έτσι. Κι αυτό το «γιατί έτσι» του πατέρα, ήταν τόσο έντονο, τόσο οριστικό, τόσο αμετάκλητο, που κατάλαβα ότι δεν υπήρχε περιθώριο για συζήτηση. Αλλά, γιατί να μη θέλει ούτε η μητέρα ούτε ο πατέρας ένα πουλάκι; Υποπτεύθηκα ότι το ζήτημα ήταν οικονομικό. Ήμουν, πια, ένα αγόρι αρκετά μεγάλο και είχα αρχίσει να καταλαβαίνω το σφίξιμο που υπήρχε στο σπίτι. Αλλά, πάλι, τι έξοδα μπορούσε να έχει ένα πουλάκι; Το καναβούρι του θα μπορούσα να του το έπαιρνα κι εγώ, αν θυσίαζα το κουλούρι του διαλείμματος. Όχι, δεν ήταν αυτό το ζήτημα. Το ζήτημα έπρεπε να είναι στην αγορά του πουλιού. Αν, δηλαδή, κατάφερνα να το βρω εγώ το πουλί και να το φέρω, δε θα έπρεπε να έχουν αντίρρηση. Κι είχα υπόψη μου ένα συμμαθητή μου, που είχε πολλά καναρίνια. Δε θα μου	trouvé une cage. - Et alors? - Je pensais à acheter un petit oiseau. - C'est le comble! - Mais pourquoi? - Parce que. Et ce "parce que" de mon père était si intense, si définitif, si péremptoire, que j'ai compris qu'il n'allait pas bouger d'un pouce. Mais, pourquoi ni maman ni papa ne veulent pas un p'tit oiseau? Je soupçonnais que c'était une question d'argent. J'étais, enfin, un garçon assez grand et j'avais commencé à saisir le pétrin qui existait chez nous. Mais quand même, combien de dépenses pourrait avoir un oiseau? Je pourrais lui acheter ses graines moi-même, si je sacrifiais le bagel de la récré. Non, la question n'était pas celle-ci. La question devait porter sur l'achat de l'oiseau. Si, c'est-à-dire, j'arrivais, moi, à trouver l'oiseau et l'apporter, ils ne devraient pas avoir d'objection. Et j'avais en tête un camarade, qui avait plein de canaris. Il n'irait pas m'en donner un? Mon
--	---

έδινε ένα; Ο συμμαθητής μου δε μου έδωσε καναρίνι. Και το κλουβί έμενε άχρηστο, εκεί στην αποθήκη, ώσπου ένα καλοκαιριάτικο μεσημέρι, στη στριφογυριστή σκάλα της υπηρεσίας μας βρήκα ένα χελιδονάκι.	camarade ne m'a pas donné de canari. Et la cage restait inutile, là, dans le débarras, jusqu'à un midi d'été où j'ai trouvé une petite hirondelle à l'escalier sinueux de notre service.
Το έπιασα απαλά, με όση τρυφερότητα διέθετα.	Je l'ai prise doucement, avec toute la tendresse que j'avais.
Ω, Θεέ μου! Πόσο γρήγορα χτυπούσε η μικρή καρδούλα του.	Oh, Mon Dieu! Qu'il battait vite son petit cœur.
Άραγε έτσι γρήγορα χτυπούν οι καρδιές των χελιδονιών ή μήπως χτυπούσε έτσι από τον τρόμο, επειδή το κρατούσε ένα ανθρώπινο χέρι; Τι κρίμα, που δεν μπορούσα να το καθησυχάσω!	Est-ce si vite que les cœurs des hirondelles battent ou il battait comme ça de peur, car elle était tenue d'une main humaine? Quel dommage que je ne pouvais pas l'apaiser!
Στο σπίτι κοιμόντουσαν όλοι. Το πήρα στην κουζίνα, το άφησα προσεκτικά στο τραπέζι και, αφού έκλεισα πόρτες και παράθυρα, για να μη μου φύγει, έτρεξα στην αποθήκη και πήρα το κλουβί. Το χελιδονάκι μου με περίμενε εκεί ακριβώς που το είχα αφήσει.	Tous étaient en train de dormir chez moi. Je l'ai emmenée dans la cuisine, je l'ai lâchée doucement sur la table et, ayant fermé portes et fenêtres pour qu'elle ne me fuit pas, j'ai filé dans le débarras et pris la cage. Mon hirondelle m'attendait juste là où je l'avais laissée.
Έπλυνα το κλουβί προσεχτικά, το σκούπισα, σκάλωσα στα κάγκελά του μισή ντομάτα και λίγο αγγούρι, έβαλα και καθαρό νεράκι σ' ένα φλιτζάνι του καφέ και κρέμασα το κλουβί με το χελιδονάκι	J'ai lavé la cage soigneusement, je l'ai essuyée, j'ai attaché aux grilles une demie tomate et un peu de concombre, j'ai aussi mis de l'eau propre dans une petite tasse à café et j'ai accroché la cage avec mon

μου σ' ένα καρφί, έξω, στη σκάλα της υπηρεσίας. Καθόμουν στα σκαλιά και το παρακολουθούσα. Περίμενα να τσιμπήσει λίγο από τη ντομάτα και το αγγούρι, να πιεί, έστω μια γουλίτσα νερό, αλλά τίποτε. Δεν πειράζει. Τ' απόγευμα θα του 'φερνα εγώ καναβουράκι. Ίσως το καναβουράκι να του άνοιγε την όρεξη. Τ' απόγευμα, όταν ξυπνήσανε στο σπίτι, έδειξα το χελιδονάκι στον πατέρα μου. Ο πατέρας μου όταν το είδε με αποπήρε: - Μα, τρελάθηκες εσύ εντελώς; - Γιατί, καλέ πατέρα; - Γιατί δεν μπορεί να ζήσει. - Μα, αφού θα έχει εδώ όλες τις περιποιήσεις του. - Όσες και να έχει, δε θα ζήσει. Τα χελιδόνια δε ζούνε στα κλουβιά. - Μου δίνετε τώρα δύο δραχμές να του αγοράσω καναβούρι; - Τι καναβούρι, βρε ανόητε; Σου είπα: τα χελιδόνια δε ζούνε στα κλουβιά.	hirondelle sur un clou, en dehors, à l'escalier de service. Je m'asseyais aux marches et je l'observais. J'attendais qu'elle pique un peu de la tomate et du concombre, qu'elle boive, au moins, une goutte d'eau, mais rien du tout. C'est pas grave. L'après-midi je lui apporterais des graines. Peut-être les graines la mettent en appétit. L'après-midi, quand ils se sont réveillés à la maison, j'ai montré la p'tite hirondelle à mon père. Mon père m'a passé un savon: - Ben, t'es dingue ou quoi? - Pourquoi mon cher père? - Parce qu'elle ne peut pas y vivre. - Mais ici elle aura tous les soins. - Peu importe les soins, elle ne va pas survivre. Les hirondelles ne vivent pas dans les cages. - Bon, me donnez-vous deux drachmes pour lui acheter des graines? - Quelles graines, idiot? Je t'ai dit: les hirondelles ne vivent
---	---

- Και τα καναρίνια γιατί ζούνε; - Γιατί είναι μαθημένα. Κι ο πατέρας, βέβαιος ότι δε θα τα κατάφερνε να με πείσει, μου γύρισε την πλάτη κι έφυγε! Το δίφραγκο, όμως, που δε μου 'δωσε ο πατέρας, το πήρα, τελικά, από τη μητέρα μου. Η σκάλα της υπηρεσίας μας ακουμπούσε σχεδόν στον τοίχο του διπλανού σπιτιού. Κι αυτός ο ελάχιστος χώρος μεταξύ των δύο σπιτιών, σχημάτιζε ένα φωταγωγό, που δεν τον έβλεπε σχεδόν ποτέ ο ήλιος. Είχε αρχίσει να σουρουπώνει και ο φωταγωγός είχε ένα μελαγχολικό ημίφως, όταν έφτασα με το καναβούρι για το χελιδονάκι μου. Η ντομάτα ήταν απείραχτη, το αγγουράκι, επίσης, και από το φλιτζάνι του καφέ δεν έλειπε ούτε μια σταγόνα. Μ' ανησύχησε η περίεργη στάση που είχε πάρει το χελιδονάκι μου. Ήταν ξαπλωμένο και γερμένο, κάπως, από τη μια μεριά. Τα ποδαράκια του ήτανε μαζεμένα και τα ματάκια του, αυτές οι ζωηρές μαύρες χαντρίτσες, είχανε βασιλέψει. Άνοιξα, μ' ένα σφίξιμο στην καρδιά, την πόρτα του κλουβιού και το ακούμπησα ανάλαφρα με το χέρι	pas dans les cages. - Et pourquoi les canaris y vivent? - Car ils sont habitués. Et le père, sûr qu'il n'arriverait pas à me convaincre, s'est retourné et est parti! Toutefois, le fric que le père ne m'a pas donné, je l'ai pris, finalement, de ma mère. L'escalier de notre service s'élevait presque au mur de la maison voisine. Et ce lieu minime entre les deux maisons, formait un puits où le soleil n'arrivait quasiment jamais. La nuit tombait et le puits avait une pénombre mélancolique, quand je suis arrivé avec les graines pour ma petite hirondelle. La tomate était intacte, ainsi que le concombre, et pas de goutte ne manquait par la tasse à café. La posture bizarre de mon hirondelle m'a fait du souci. Elle était étendue et quelque peu penchée d'un côté. Ses petites pattes étaient repliées et ses yeux infimes, ces vives perles noires, s'étaient couchées. Le cœur serré, j'ai ouvert la porte de la cage et je l'ai touchée légèrement avec ma main. Elle était
---	--

μου. Ήταν παγωμένο. Το έπιασα τρυφερά, αλλά η καρδούλα του, που τόσο γρήγορα χτυπούσε, είχε πάψει πια να χτυπάει. Το χελιδονάκι μου ήταν πεθαμένο. Τι πίκρα ήταν αυτή που ένιωσα! Κάθισα εκεί σ' ένα σκαλί και άρχισα να κλαίω με αναφιλητά. * * * ΎΣΤΕΡΑ από ένα χρόνο περίπου το κλουβί ξαναβγήκε από την αποθήκη. Μας είχανε φέρει ένα καναρίνι, κίτρινο και παχουλό, σαν λεμόνι, που τσιμπολογούσε ασταμάτητα την ντομάτα που του βάζαμε, έπινε νερό, έτρωγε καναβούρι και πετούσε όλη την ώρα από το ένα καλαμάκι στο άλλο. - Τσίου, τσίου, τσιρρ... Ε, εγώ αυτό το καναρίνι δεν το χώνεψα ποτέ μου. Θυμόμουν πάντοτε το χελιδονάκι μου, που μου φαινότανε σαν ένα είδος φτερωτού ήρωα, που πέθανε για την ελευθερία. - Τσίου, τσίου, τσιρρρ... Το τραγούδι του με άφηνε αδιάφορο. Πόσο πιο σοβαρό, πιο αξιοπρεπές ήταν το άρρωστο	gelée. Je l'ai prise tendrement, mais son petit cœur, qui battait si vite, avait arrêté de battre alors. Ma p'tite hirondelle était morte. Quelle amertume ai-je senti! Je me suis assis là sur une marche et je me suis mis à pleurer en sanglots. * * * PRESQUE un an après, la cage a été sortie à nouveau du débarras. On nous avait apporté un canari, jaune et rondelet, comme un citron, qui grignotait sans cesse la tomate qu'on lui mettait, buvait de l'eau, mangeait des graines et volait tout le temps d'un perchoir à l'autre. - Cui-cui... Eh bien, moi, je n'ai jamais saqué ce canari-là. Je me souvenais toujours de ma p'tite hirondelle, qui me semblait comme une sorte de héros à plumes, qui est mort pour la liberté. - Cui-cui... Son chant me laissait indifférent. Comme elle était plus sérieuse et plus digne ma p'tite hirondelle souffrante. - Cui-cui...
--	---

χελιδονάκι μου. - Τσίου, τσίου, τσιρρρ... - Α, να χαθείς δούλε!	- Fiche-moi la paix, esclave!
--	--------------------------------------

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

Στο παρόν πρακτικό μέρος της εργασίας επιλέχθηκαν σημεία που κρίθηκε ότι παρουσιάζουν εξαιρετικό μεταφραστικό ενδιαφέρον και εμφανίζονται στο πρωτότυπο κείμενο του Αλέκου Σακελλάρειου με ιδιαίτερη συχνότητα. Τα σχόλια διακρίνονται σε ξεχωριστές ενότητες και ενίοτε συνδυάζονται με θεωρητικές προσεγγίσεις που αναλύθηκαν νωρίτερα στο παρόν εκπόνημα.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΚΟΡΙΣΤΙΚΩΝ

Είναι γεγονός ότι στην ελληνική γλώσσα υπάρχει ευρεία χρήση των υποκοριστικών, υιοθετώντας μια πληθώρα καταλήξεων, όπως -άκι, -ούλα, -ίτσα, -ούλης, -ίδιο κλπ. Στο πρωτότυπο κείμενο, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός από αυτά, αλλά καθώς η χρήση υποκοριστικών στη γαλλική γλώσσα είναι περιορισμένη, τις περισσότερες φορές αποδίδονται στο μετάφρασμα με την προσθήκη του επιθέτου “petit(e)”.

Ενδεικτικά, αναφέρονται τα παρακάτω παραδείγματα:

▪ σουγιαδάκια	petits couteaux
▪ κουλουράκια	petits biscuits
▪ κουδουνάκι / κουδούνι	clochette (εκ του cloche)
▪ πουλάκι	petit oiseau / p'tit oiseau
▪ χελιδονάκι	petite hirondelle / p'tite hirondelle
▪ μικρή καρδούλα	petit cœur
▪ ποδαράκια	petites pattes
▪ μουντζουρίτσα	gribouillage (εκ του gribouillis)

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ελλείπει υποκοριστικού στη γαλλική γλώσσα, προτιμήθηκε να μην γίνει προσθήκη του επιθέτου “petit(e)” καθώς κρίθηκε ότι η επανειλημμένη χρήση του δεν ήταν ευχάριστη στην ανάγνωση του κειμένου. Για παράδειγμα:

▪ νεράκι	eau
▪ γουλίτσα	goutte
▪ προσωπάκι	visage
▪ αγγουράκι	concombre
▪ σπιτάκι	maison
▪ χελιδονάκι	hirondelle
▪ ματάκια	yeux

Ωστόσο, σε άλλες περιπτώσεις το υποκοριστικό του πρωτοτύπου αποδόθηκε με μία μη ομόρριζη λέξη, που όμως αποδίδει σημασιολογικά το ζητούμενο:

▪ σακουλίτσα	sachet
▪ ντουλαπάκια	casiers
▪ ποδηλατάκια	biclous
▪ παιδάκι	garçonnet
▪ σημαιούλα	fanion
▪ καναβουράκι	graines
▪ χαντρίτσες	perles

ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Ο πλούτος της ελληνικής γλώσσας διαφαίνεται ακόμη από την έντονη χρήση σύνθετων λέξεων στο κείμενο-πηγή, προερχόμενες είτε από τη διαδικασία της προθηματοποίησης, είτε από την ένωση δύο (ή περισσότερων) λέξεων. Αντιθέτως, στο μετάφρασμα τα συγκεκριμένα σημεία αποδίδονται συνήθως περιφραστικά:

▪ κομψοτέχνημα	objet de beauté
▪ κρυφοκοιτούσα	je jetais un coup d'œil
▪ ξεροψημένο	croustillant
▪ καταντράπηκα	j'étais terriblement embarrassé
▪ ορθοπεταλιά/ές	debout
▪ πανευτυχής	tout heureux
▪ πολυπόθητο	tant désiré / tant attendu
▪ πρωτομπήκα	entrant la toute première fois
▪ στριφογυριστή	sinueux

ΗΧΟΜΙΜΗΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Η συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον και για τη διαχείρισή της ακολουθήθηκαν οι τεχνικές της προσαρμογής και της αντικατάστασης, προκειμένου να βρεθούν αντιστοιχίες που θα επιτρέψουν στον αναγνώστη να παραμείνει εντός του πολιτισμικού του πλαισίου. Για το λόγο αυτό, ο ήχος «κλατς» με τον οποίο τινάχθηκε μελάνι από στυλό αντικαταστάθηκε από το “splash”, τα χαρούμενα «Ντρίνγκι... Ντρίνγκι...» από τα κουδουνίσματα ποδηλάτων μετατράπηκαν σε “Drelin... Drelin...”, ενώ τέλος το κελάηδισμα «Τσίου, τσίου, τσιρρ...» του καναρινιού αποδόθηκε ως “Cui-cui...”. Σαφώς, οι επιλογές δεν είναι διόλου τυχαίες, εφόσον υπάρχει

πληθώρα καταγεγραμμένων ηχομιμητικών λέξεων, οι οποίες διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των γλωσσών. Ενδεικτικά θα αναφερθεί ότι το ελληνικό «γαβ» του σκύλου, αποδίδεται ως “ouaf” στα γαλλικά, “woof” στα αγγλικά, ή ακόμη και “mung mong” στη μακρινή Κορέα.

ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΑ

Στο σύνολο των τεσσάρων ιστοριών που επιλέχθηκαν προς μετάφραση, εμφανίζεται το σχήμα λόγου της παρομοίωσης με σκοπό να αποδώσει την ένταση ενός χρώματος: «κοκκίνισε σαν παπαρούνα», «είχε γίνει κίτρινη σαν το φλουρί» και «κίτρινο σαν λεμόνι». Οι εν λόγω εκφράσεις αποτέλεσαν ένα σημείο προβληματισμού στη μετάφρασή τους, καθώς στη γαλλική γλώσσα τα χρώματα παρομοιάζονται με διαφορετικά σημαινόμενα. Για παράδειγμα, η κόκκινη «παπαρούνα» αντικαταστάθηκε από το φυτό παιώνια, ενώ συχνά επιλέγεται και στις δύο γλώσσες η ντομάτα. Εν συνεχεία, το «κίτρινο» φλουρί μετατράπηκε στο μετάφρασμα σε κυδώνι και λίγες σελίδες αργότερα σε λεμόνι (διατηρήθηκε δηλαδή εν προκειμένω η αρχική μορφή). Αξίζει να σημειωθεί ότι γενικότερα εμφανίζονται κοινά στοιχεία μεταξύ των δύο γλωσσών σε παρομοιώσεις που περιλαμβάνουν χρώματα, όπως “bleu comme le ciel”, “blanc comme la neige” κ.ά.

ΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΗΣ DAVIES ΣΤΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα αναφερθούν κάποια σημεία του κειμένου-πηγή όπου εφαρμόστηκαν οι τεχνικές της Davies, ώστε να επιτευχθεί ένα βέλτιστο αποτέλεσμα στο μετάφρασμα.

Ξεκινώντας από το «Μάθημα Γαλλικών», ήδη από τις πρώτες γραμμές συναντούμε το ομοιοκατάληκτο ελληνικό δίστιχο «Παρλέ βου φρανσέ; Μακαρόνια φρικασέ», το οποίο παράλληλα με την χιουμοριστική του πλευρά, αποτελεί ένα σύνολο που στερείται νοήματος. Η απόδοσή του έπρεπε να

τηρεί τα χαρακτηριστικά ενός εξίσου επουσιώδους σύντομου δίστιχου με παρόμοια μουσικότητα, γι' αυτό και διαφοροποιήθηκε στο αντίστοιχο "Parlez-vous français? Spaghetti en fricassé", παραμένοντας μάλιστα στην ίδια θεματική της μαγειρικής ορολογίας.

Λίγο παρακάτω, στο «Μαύρο Ποδήλατο», ο πατέρας του συγγραφέα κλείνει μια συζήτηση υιοθετώντας το στίχο «Τρία πουλάκια κάθονταν», φράση προερχόμενη από το ομώνυμο κλέφτικο δημοτικό τραγούδι. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι η κατά λέξη μετάφραση της φράσης δεν θα απέδιδε τίποτα σημασιολογικά σε ένα γαλλόφωνο αναγνώστη. Έτσι, η παραπάνω φράση αντικαταστάθηκε με μία έκφραση της καθομιλουμένης, "après la fête, on gratte sa tête", ώστε να αποτυπώσει στο μέγιστο την ειρωνεία αυτού που το εκφωνεί προς κάποιο αδιάφορο ή αφηρημένο συνομιλητή του.

Περνώντας στο σημασιολογικό πεδίο της θρησκείας, εκτός από τις συχνές αναφορές του Σακελλάριου στο Θεό («τον καλό Θεό», «Θεέ μου»), στην προσευχή («κάναμε την πρωινή μας προσευχή») και στην αμαρτία, οι οποίες αποδόθηκαν κατά λέξη, θα σταθούμε στο σημείο που παραθέτει το όνομα της Παναγίας. Αυτό ωστόσο συμβαίνει όχι ως θρησκευτική επίκληση, αλλά για να εκφράσει την έκπληξή του: «Παναγία μου, μια καλλιγραφία» λέει ο συγγραφέας, ενώ στο μετάφρασμα υπάρχει η κατά Davies μετατροπή στο επιφώνημα "oh là là quelle calligraphie".

Ένα σημείο άξιο παρατήρησης που μεταφράστηκε κατά λέξη από το πρωτότυπο κείμενο σχετίζεται με την αναφορά στην τάξη της «Γ' δημοτικού», η οποία στο κείμενο-στόχος αποδόθηκε ως "3ème". Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις διαφορές στα δύο εκπαιδευτικά συστήματα, γίνεται εύκολα κατανοητό ότι ένας μαθητής της Γ' δημοτικού δεν έχει καμία σχέση με ένα Γάλλο μαθητή της τάξης 3ème, ήτοι στα τέλη του Γυμνασίου. Ωστόσο, κρίθηκε ότι η αντιστοίχιση της τάξης του ελληνικού σχολείου με την γαλλική CE2 θα αποτελέσει στοιχείο μη απαραίτητο για την κατανόηση του κειμένου από μέρους του αναγνώστη, γι' αυτό και τελικώς αποφεύχθηκε η τεχνική της τοπικής προσαρμογής.

Το τελευταίο κομμάτι του σχολιασμού αφορά στο σημασιολογικό πεδίο των νομισμάτων, στο οποίο εφαρμόστηκαν στρατηγικές της διατήρησης, της

διεθνοποίησης, αλλά και της παράλειψης της Davies. Πιο συγκεκριμένα, στο «Μαύρο Ποδήλατο» συναντούμε τις «δραχμούλες» που αποδόθηκαν ως “quelques sous” (παράλειψη), ενώ λίγο παρακάτω στη φράση «εφτακόσιες πενήντα δραχμές - ένα κομμένο χιλιάρικο-» δόθηκε έμφαση στο μέγεθος του ποσού, γι’ αυτό και μεταφράστηκε ως “sept cent cinquante drachmes - presque mille alors-”. Τέλος, στο «Φτερωτό Ήρωα», οι «δύο δραχμές» που ζήτησε ο συγγραφέας από τη μητέρα του διατηρήθηκαν ως “deux drachmes”, μα λίγο παρακάτω το «δίφραγκο» αποδόθηκε με τη στρατηγική της διεθνοποίησης ως “le fric”.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μελέτη, η πορεία και το αποτέλεσμα αυτού του εκπονήματος επαληθεύει για ακόμη μια φορά πως η μετάφραση είναι μια διαδικασία δύσκολη και πολυεπίπεδη, που δεν αρκείται στην απλή κατανόηση ενός κειμένου ή στην ορθή απόδοση των όρων του. Η έρευνα, η μεθοδικότητα και οι προσεκτικές μεταφραστικές επιλογές είναι συνεπώς υψίστης σημασίας για να οδηγηθούμε στην επιτυχημένη ολοκλήρωση του μεταφράσματος. Η συνθετότητα της μεταφραστικής διαδικασίας καθιστά δύσκολη την επιλογή της κατάλληλης στρατηγικής, ειδικά στην περίπτωση που το κείμενο-πηγή, όπως στην περίπτωσή του λογοτεχνικού έργου «Λες και ήταν χθες...», είναι γεμάτο με πραγματολογικά στοιχεία που απαιτούν ιδιαίτερες γνώσεις, εμπειρία και λεπτό χειρισμό εκ μέρους του μεταφραστή.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η συγγραφή του επιλόγου μιας πτυχιακής εργασίας αποτελεί αναμφισβήτητα μια πράξη που σηματοδοτεί την ολοκλήρωση ενός κύκλου και συνοδεύεται μοιραία από ποικίλα συναισθήματα. Ευελπιστώ το ελάχιστο μεταφραστικό δείγμα του έργου που με ενέπνευσε και τελικά απέδωσα εδώ, να αποτελέσει έναυσμα για μια πιο εκτενή μελέτη του έργου από μελλοντικούς αναγνώστες.

Η ευθύνη του τελικού αποτελέσματος είναι σαφώς αποκλειστικά δική μου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Malmkjær, Kirsten. *Linguistics and the Language of Translation*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2005.

Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies - Theories and Applications*. London and New York: Routledge, 2001.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Γραμμενίδης, Π. Σίμος. *Μεταφράζοντας τον Κόσμο του Άλλου: Θεωρητικοί προβληματισμοί - Λειτουργικές προοπτικές*. Αθήνα: Δίαυλος, 2009.

Μπατσαλιά, Φρειδερίκη, και Σελλά-Μάζη, Ελένη. *Γλωσσολογική Προσέγγιση στη Θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφρασης*. Αθήνα: Έλλην, 1997.

Munday, Jeremy. *Μεταφραστικές Σπουδές - θεωρίες και εφαρμογές*. Μπφρ. Άγγελος Φιλιππάτος. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2002.

Νενοπούλου-Δρόσου, Τώνια. *Περί ισοδυναμίας στη μετάφραση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2001.

Σακελλάριος, Αλέκος. *Λες και ήταν χθες...*. Αθήνα: Σμυρνιωτάκης, 1990.

Τσίγκου, Α. Μ. Μαρία. *Γλωσσολογία και Μετάφραση: Προσεγγίζοντας τη Μεταφραστική Μονάδα*. Αθήνα: Δίαυλος, 2011.

Τσιτσιπής, Δ. Λουκάς. *Εισαγωγή στην Ανθρωπολογία της Γλώσσας - Γλώσσα, Ιδεολογία, Διαλογικότητα και Επιτέλεση*. Αθήνα: Gutenberg, 2001.

Ξενόγλωσσα Άρθρα

Jalieniauskiene, E., Čičelytė, V. "The Strategies for Translating Proper Names in Children's Literature". *Studies about Languages* No. 15, 2009. 31-42.

McAlester, Gerard. "Teaching Translation into a Foreign Language - Status, Scope and Aims." *Teaching Translation and Interpreting - Training, Talent*

and Experience. Ed. Cay Dollerup and Anne Loddegaard. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1992. 291-297.

Ξενόγλωσσες Διατριβές

Barthélémy, L. *“Annie M. G. Smidt - Abeltje - La traduction de la différence culturelle dans la littérature pour enfants”*. M.Sc. Thesis. Université d’Utrecht, 2012.

Olexová, K. *“Translation of Character Names in Children’s Literature: A Chronological View”*. M.Sc. Thesis. Masaryk University, 2009.

Λεξικά

Coste, Daniel, Gallison, Robert. *Dictionnaire de Didactique des Langues*. Paris : Hachette, 1976.

Robert, Paul. *Le Nouveau Petit Robert*. Paris : Le Robert, 1993.